

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Ehjä Perhe

- Leirien- ja lasten vertaisryhmätoiminnan arviointi

Mirva Pääkkönen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 4 / 2015

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma, yhteisöpedagogi (AMK) 210op

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Mirva Pääkkönen	Sivumäärä 48 ja 40 liitesivua
Työn nimi Ehjä Perhe – leirien- ja lasten vertaisryhmätoiminnan arviointi	
Ohjaava(t) opettaja(t) Tarja Kuula	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Kriminaalihuollon tukisäätiö ry Lapsi- ja perhetyön yksikkö, Perhetyön päällikkö Tarja Sassi	
Tiivistelmä <p>Kriminaalihuollon tukisäätiö (KRITS) on kehittänyt rikosseuraamusasiakkaiden perhetyötä jo kymmenen vuoden ajan. KRITSin Lapsi- ja perhetyöyksikkö on järjestänyt vuodesta 2014 lähtien Ehjä Perhe – leiritoimintaa rikosseuraamusasiakkaille ja heidän siviilissä oleville perheilleen. Toiminnan lähtökohtana on korostaa lapsen ja perheen asemaa rikosseuraamusalan perhetyössä. Tavoitteena on luoda vapautumiseen kuntouttava palvelu, joka vahvistaa vanhemmuutta ja parisuhdetta perhetyön keinoin.</p> <p>Opinnäytetyöni kuvaa leiritoiminnan tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arviointiin tarkoitettujen työkalujen kehittämisprosessia, sekä esittelee lomakkeiden pilotoinnilla saadut tulokset. Toiminnan arvioinnilla on suuri merkitys järjestöorganisaatioille, sillä tällä tavoin voidaan todentaa toiminnan tuloksellisuus ja kartoittaa kehittämistarpeet.</p> <p>Organisaatioiden tuottaman toiminnan arvioinnin on oltava jatkuvaa, jotta toiminnan tarpeellisuudesta on näyttöä ja rahoituksen jatkuvuus voidaan turvata. Arvioinnilla tuotetaan arvokasta tietoa tavoitteiden saavuttamisesta, ja tätä tietoa voidaan jakaa ja esittää verkostoyhteistyötoimijoille sekä toiminnan rahoittajille.</p> <p>Arviointityökalun suunnittelu on ollut tarpeellista, sillä sen avulla pystytään kehittämään ja todentamaan leiritoiminnan onnistumista. Arviointityökalu toimii välineenä Ehjä Perhe -leiritoiminnan arvioinnissa. Arvioinnin avulla saadaan tietoa toiminnan merkityksellisyydestä, vaikuttavuudesta sekä toiminnan suunnasta. Opinnäytetyöstä käy ilmi arviointityökalun toteuttamiseen liittyvät tiedonkeräysmenetelmät ja kohderyhmät.</p>	
Asiasanat Arviointi, vanhemmuus, perhetyö, kuntouttavatyö	

ABSTRACT

Author Mirva Pääkkönen	Number of Pages 78
Title Ehjä Perhe –camp activity and childrens workshop evaluation	
Supervisor(s) Tarja Kuula	
Subscriber and/or Mentor	
Abstract <p>Support institution of criminal care (KRITS) has developed the family work for ten years already. Since year 2014, Child and family work unit of KRITS has organized camp activity called Ehjä Perhe for prisoners and their civilian families. Basis of the activity is to emphasize the status of child and family in prisoner's family work. The goal is to create a rehabilitating service, which leads to liberation and strengthens the parenthood and relationship by the means of family work.</p> <p>My thesis describes the development process of tools that are used to evaluate productivity and effectivity of the camp activity. It also presents the results of piloting the forms. Evaluating the activity has a major significance to organizations, because this way the productivity can be verified and development needs can be mapped.</p> <p>Evaluating of activity needs to be constant; in order to get proof of the necessity of activity, and the continuity of funding can be secured. With evaluation, valuable information of achieving the goals is produced. This information can be distributed and presented to network co-operators and activity sponsors.</p> <p>The designing of evaluating tool has been necessary, since it can be used to develop and verify the success of camp activity. Evaluation tool works as a tool in the evaluation of Ehjä Perhe camp activity. With the evaluation, information about significance, efficiency and orientation of the activity is received. Thesis emerges the methods of data collection and target groups related to implementation of evaluation tool.</p>	
Keywords evaluation, parenthood, family work, development	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Kriminaalihuollon tukisäätiön lapsi- ja perhetyön yksikkö	7
1.2 Kymmenen vuotta Ehjä Perhe – toimintaa	8
1.3 Kriminaalihuollon tukisäätiön parisuhde- ja perheleiritoiminta	9
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	11
2.1 Leiritoiminnan arvioinnin tarkoitus ja tavoitteet	12
2.2 Kohderyhmä ja työn merkitys	14
3 PERHE ja PERHETYÖ	15
3.1 Perhetyö Kriminaalihuollon tukisäätiössä	16
4 PROSESSI JA KÄYTETYT MENETELMÄT	18
4.1 Arviointityökalun kehittäminen ja testaaminen	19
4.2 Arviointityökalun pilottikokeilu	22
4.3 Lasten kuulemisen menetelmän kehittäminen	25
4.3.1 Arvioinnin Aarrekartta – menetelmän pilointi	27
4.3.2 Arvioinnin aarrekartta – menetelmän käyttöohje	29
5 PARISUHDE- JA PERHELEIRIEN 2014 ARVIOINTI	31
5.1 Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen parisuhdeleirin arviointi	32
5.2 Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen perheleirin arviointi	35
5.3 Leiriarvioinnin johtopäätökset	41
6 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN JOHTOPÄÄTÖKSET JA PÄÄTÄNTÄ	43
6.1 Kokemukset ja työn arviointi	44
6.2 Lopuksi	46
LÄHTEET	47
LIITTEET	50
LIITE 1. Parisuhdeleirin ohjelma	51
LIITE 2. Osallistuvan havainnoinnin runko	53
LIITE 3. Päiväkohtainen palautelomake – pilotti	54
LIITE 4. Loppupalautelomake – pilotti	55
LIITE 5. Perheleirin ohjelma	59
LIITE 6. Päiväkohtainen palautelomake – lopullinen	62
LIITE 7. Loppupalautelomake – lopullinen	63
LIITE 8. Leiriarviointiraportti 2014	67
LIITE 9. Lasten kuulemisen -menetelmäopas	72
LIITE 10. Lasten kuulemisen – menetelmän palautelomake	79

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee Ehjä perhe – toiminnan leirien kehittämistä, kehittämäni asiakaslähtöisen arviointityökalun avulla. Lisäksi esitellään prosessin aikana kehittämäni lasten kuulemisen – menetelmä. Opinnäytetyössäni avaan myös kehitystyöni taustaa; rikosseuraamusasiakkaan perhetyön merkitystä sekä sitä, miksi on tärkeää huomioida rikosseuraamusasiakas ja hänen perheensä kokonaisuutena, kun alan palveluita kehitetään ja tuotetaan.

Opinnäytetyöni kuvaa toiminnallista prosessia (ks. toiminnallinen opinnäytetyö), jonka aikana loin produktin eli toiminnan arviointia varten tarvittavat kyselylomakkeet sekä menetelmän, jolla saadaan leikin kautta palautetta toiminnasta myös alle kouluikäisiltä lapsilta. Kehittämäni työkalun avulla pystytään arvioimaan leiritoiminnan tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta sekä kartoittamaan kehittämistarpeita asiakaslähtöisestä näkökulmasta. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Valitsin työelämälähtöisen toiminnan kehittämistyön opinnäytetyökseksi, koska Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä tuotettu toimintatutkimus antaa yhteisöpedagogiopiskelijalle mahdollisuuden tuoda oman yhteisöllisen, pedagogisen ja kehittämisosaamisensa esiin tutkimusprosessin toteuttamisen yhteydessä. (Lindström & Kumlander 2014, 61.)

Kiinnostukseni rikosseuraamusalan perhetyön erityistematiikkaa kohtaan heräsi keväällä 2014, kun suoritin suuntautumisopintoihini kuuluvaa erityiskasvatuksen orientaatiokurssia. Erityiskasvatus ja erityistä tukea tarvitsevien asiakasryhmien kanssa työskentely on ollut aina lähellä sydäntäni. Rikosseuraamusalalla työskentelystä ja sen ammatillista otetta vaativista erityistarpeista sekä kohtaamistyön osaamisesta meille kevään kurssilla luennoimassa kävi rikosseuraamusalallakin työskennellyt lehtori Janica Lindström. Kurssin aikana koin kutsumusta em. alan ammatilliseen maailmaan, ja siksi päätin hakeutua suorittamaan erityiskasvatuksen opintoihin kuuluvaa harjoittelujaksoa rikosseuraamusalalla toimivaan työympäristöön.

Yhteisöpedagogien ammatillinen osaaminen on vielä kohtalaisen tuntematon käsite rikosseuraamusalan työympäristössä, minkä vuoksi koin itse vastoinkäymisiä hakiesani Rikosseuraamusalalla toimivia harjoittelupaikkoja. Sain kuitenkin mahdollisuu-

den hakea rikosseuraamusalan perhetyötä toteuttavaan Kriminaalihuollon tukisäätiöön. Lapsi- ja perhetyön yksikön perhetyön päällikkö antoi minulle harjoittelupaikan ja tarjosi mahdollisuuden myös opinnäytetyön tekemiseen. Aloitin erityiskasvatuksen harjoittelujakson elokuussa 2014. Työtehtäviini kuului opinnäytetyötä ajatellen tuottaa arviointilomakkeet ja -menetelmä juuri alkavalle leiritoiminnalle. Harjoitteluun kuului myös itse asiakastyö leireillä — sekä verkostoyhteistyökumppanin Vankien Omaiset ry:n (VAO) vertaisryhmätoimintaan osallistuminen. Lisäksi olin mukana ohjaamassa vankien lasten vertaisryhmätoimintaa, jota KRITS järjestää yhteistyössä *Snellun* -Helsingin ev.lut. seurakuntayhtymän erityisnuorisotyön keskuksen kanssa.

Harjoittelun työtehtävistä ja asiakastyöstä kertynyt kokemus vahvistivat kiinnostustani rikosseuraamusalan perhetyötä kohtaan. Lisäksi sain työn kautta koko ajan itselleni uutta tietoa, kehityin ammatillisesti ja sain kokemusta sekä aineistoa opinnäytetyötäni varten. Lähes kaikki, mitä koin ja opin rikosseuraamusalan perhetyöstä oli minulle uutta ja maailmankuvaani avartavaa, vaikka olenkin jo aiemmin työskennellyt lasten, nuorten ja perheiden kanssa ja myös erityiskasvatusosaamista vaativissa olosuhteissa.

Harjoittelujakso- ja opinnäytetyöprosessi ovat kokonaisuudessa olleet minulle todellinen matka tuntemattomaan. Opin prosessin aikana, että alan töissä tärkeintä on olla oma itsensä eli hyväksyvä, empaattisesti tukeva ja sosiaalisesti kannustava. Edellä mainitun lisäksi tarvitaan palvelutietoutta, lakituntemusta sekä toimintaan sitouttamisen ja sosiaalisen vahvistamisen taitoja. Olen innoissani taltioinut uudet kokemukseni ja jakanut opiskelijakollegoilleni kokemuksiani alalla työskentelystä. Siksi onkin ollut suuri kunnia tuoda oppimaani esille myös tämän opinnäytetyön kautta.

”Yhteisöpedagogeilla on monipuolista osaamista liittyen kasvatukseen sekä yhteisö- ja järjestötyöhön, joiden avulla on mahdollista osallistua eri tavoin nuorisovankien, vankien lasten ja perheiden sekä erilaisten kuntouttavien toimintojen kehittämiseen” (Lindström & Kumlander 2014,52).

1.1 Kriminaalihuollon tukisäätiön lapsi- ja perhetyön yksikkö

Kriminaalihuollon tukisäätiö (KRITS) tukee rikosseuraamusasiakkaita, kriminaalihuoltotyötä ja sen kehittämistä. KRITS toimii monella rikosseuraamusalan alueella:

- vaikuttaa uusintarikollisuuden ja sen haittoja vähentämiseen
- edistää alan palvelujen saavutettavuutta ja järjestämistä sekä
- kehittää uusia toimintamenetelmiä ja -malleja.

Toiminnallaan säätiö pyrkii parantamaan rikosseuraamusasiakkaiden yhteiskunnallista asemaa sekä tukemaan heidän selviytymistään rangaistuksesta koituneissa kriisitilanteissa. KRITS tekee myös tutkimus-, kehittämis-, ja koulutustyötä kriminaalihuollon palvelusektorilla. Säätiö toimii rikosseuraamuspoliittisena vaikuttajana sekä kohderyhmiensä etujen ajajana, ja lisäksi se edistää alan vapaaehtoistyötä tekevien yhdistysten toimintaa. Säätiön tavoitteena on luoda rangaistuksesta vapautuville nykyistä kuntoutuspainotteisempi jälkihuoltojärjestelmä, joka vastaisi paremmin asiakkaiden tarpeita. Parhaiten tavoitteeseen päästään luomalla alueellisesti toimivia palveluja kuntien, rikosseuraamusjärjestelmän (kuten vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot) ja järjestöjen yhteistyöllä. (Mäki 2014, 79 - 82.)

Opinnäytetyöni tilaaja, Kriminaalihuollon tukisäätiön lapsi- ja perhetyön yksikkö, auttaa ja tukee rikosseuraamusasiakkaiden perheitä ja läheisiä. Tavoitteena on kehittää ja tuottaa rikosseuraamusalan tukipalveluita rangaistusta suorittaville perheenjäsenille ja heidän siviilissä oleville perheille. Järjestökentällä toimiva KRITS perustaa toimintansa ja tavoitteensa moniin lakeihin ja yleissopimuksiin. Esimerkiksi lapsen ja perheen huomioonottamiseen vankeuden aikana velvoittavat useat kansainväliset sopimukset. Esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan vanhemmista erossa olevalla lapsella on oikeus ylläpitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa (Lapsiasia 2015). Lapsi- ja perhetyön yksikön päätavoitteena on edistää rikosseuraamusasiakkaiden lasten hyvinvoinnin huomioimista rikosseuraamusprosessien eri vaiheissa ja lieventää vanhemman vankeudesta johtuvia kärsimyksiä sekä ajaa kohderyhmän perheiden sekä varsinkin lasten etuja. (KRITS 2015).

Lapsi- ja perhetyön yksikön toimintaan kuuluu myös vaikuttamistoiminta. Yksikön vaikuttamistyö on osaltaan edesauttanut sitä, että Rikosseuraamuslaitos (RISE) julkaisi omat lapsi- ja perhetyön linjaukset vuonna 2013:

”Rikosseuraamuslaitoksessa perhetyö on yhteydenpidon mahdollistamista, keskusteluavun antamista, valmiuksien parantamista ja tukemista arjen toimintoihin, kasvatustehtävässä tukemista, vanhemmuuden arviointia sekä yhteistyön tekemistä siviilitoimijoiden kanssa. Perhetyöhön kuuluu Rikosseuraamuslaitoksessa asiakkaan/vangin ohjaus ja neuvonta, yhteydenpidon järjestäminen, tuki perheiden kriisitilanteessa, perhesuhteiden edistäminen sekä väkivallattomuuteen vaikuttaminen” (RISE linjaukset 2013).

KRITS lapsi- ja perhetyön yksikkö koordinoi rikosseuraamusasiakkaiden läheistyönverkostoa, joka kokoaa järjestö- ja viranomaistoimijoita yhteen, pohtimaan ja jakamaan ajatuksia sekä alan perhetyön hyväksi koettuja käytäntöjä. Läheistyön verkosto kehittää ja jalkauttaa ammatillista koulutusta alalla perheitä ja lapsia kohtaaville työntekijöille (KRITS 2015.)

1.2 Kymmenen vuotta Ehjä Perhe – toimintaa

KRITSin lapsi- ja perhetyön yksikön toimintaa kutsutaan nimellä Ehjä Perhe. KRITSin rikosseuraamusalan perhetyö käynnistettiin Perheiden tuki – projektilla 2005, jonka avulla aloitettu toiminta jatkui ja kehittyi Ehjä Perhe – hankkeena. Ehjä Perhe – toiminta vakinaistettiin vuonna 2011. Lapsi- ja perhetyön yksikön toimintaa rahoittaa Raha-automaattiyhdistys RAY. (KRITS 2015.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön Perheiden tuki – projektin (2005–2006) aikana kehitettiin rikosseuraamusasiakkaiden perheiden palvelupolkua vapautumista tukevaan suuntaan. Projektin aikana kehitettiin myös yhteistyössä Vilppulan vankilan kanssa rikosseuraamusasiakkaiden perheleiritoiminnan sisältöjä. Kehittämistyön tulokset liitettiin osaksi vankiloiden perheleiritoiminnan käsikirjaa, jonka Rikosseuraamusvirasto julkaisi vuonna 2007. (Juntunen, Lönnroth 2007, 27.) KRITS:in oman leiritoiminnan

lisäksi Lapsi- ja perhetyön yksikkö on edelleen mukana kehittämässä vankiloiden omaa perheleiritoimintaa. Määrällisesti vankiloiden oma perheleiritoiminta ei vastaa nykyistä kysyntää, siksi Ehjä Perhe – toiminnassa onkin pohdittu, miten vankiloiden oman leiritoiminnan lisäämistä voitaisiin tukea. Ammatillisen osaamisen jakaminen onnistuisi parhaiten siten, että leirejä toteutettaisiin ja ohjattaisiin yhteistyössä vankiloiden työntekijöiden kanssa. Näin vankiloiden työntekijät saisivat työkaluja ja menetelmäkoulutusta sekä kokemusta omien leirien järjestämiseksi. (Porttivapauteen 2014.)

Ehjä Perhe -toimintaan liitettiin vuonna 2014 rikosseuraamusasiakkaille suunnattu leiritoiminta. Parisuhde- ja perheleirien myötä Lapsi- ja perhetyön yksikkö sai kaksi uutta työntekijää. Ehjä Perhe – toiminnan leirit, kuten myös Rikosseuraamuslaitoksen leirit, ovat vankeusaikaista kuntouttavaa perhetyötä. Ehjä Perhe -toiminnan tavoitteena on tukea mahdollisuutta onnistua vapautumisessa: vahvistetaan arjen hallinnan taitoja ja ennalta ehkäistään uusintarikollisuuteen johtavia tekijöitä siten, että vahvistetaan perheiden keskinäistä vuorovaikutusta ja luottamusta. (KRITS 2015.)

1.3 Kriminaalihuollon tukisäätiön parisuhde- ja perheleiritoiminta

Rikosseuraamusasiakkaalle ja hänen läheisilleen suunnattu leiritoiminta on yksi alan perhetyönmuodoista, joita toteutetaan rangaistuksen aikana. Vapauteen kuntouttavia leirejä järjestävät vankilat itse, kolmannen sektorin toimijat sekä vankilat yhteistyössä kolmannen sektorin palvelujen tuottajan kanssa. Leirien päätavoite on aina sama; eli tukea rikosseuraamusasiakkaan vapaudessa olevan perheen sosiaalisten verkostojen eheytymistä. Vapautuvien tuki ry oli yksi kolmannen sektorin toimijoista, joka tuotti perhe- ja parisuhdeleiritoimintaa aina vuoteen 2013 saakka, jolloin se lakkautti toimintansa. Vapautuvien tuki ry:n leiritoiminta keskittyi enimmäkseen siihen, että rikosseuraamusasiakkaan perheellä oli mahdollista viettää keskinäistä vapaa-aikaa perheenjäsenen rangaistusaikana. (VAO 2012, 55 – 56.) Leiritoiminnan siirtyessä Kriminaalihuollon tukisäätiölle, lapsi- ja perhetyön yksikkö näki mahdollisuuden tuoda kymmenen vuoden aikana kertyneen osaamisensa toimintaan niin, että leireillä tehdään töitä kuntouttavalla ja vertaistukea vahvistavalla otteella. Leiritoiminnalla tavoit-

tellaan välineiden antamista perheelle vankeusrangaistuksen tuoman problematiikan työstämiseksi ja perheen sopeutumiskyvyn edistämiseksi. (KRITS 2015.)

Ehjä Perhe – leirejä on tarkoitus järjestää rikosseuraamusasiakkaille ja heidän omaisilleen neljä kertaa vuodessa. Leireille valitaan hakemusten perusteella 4 – 5 perhettä / leiri eli n. 20 perhettä pääsee vuosittain mukaan leireille. Leirit tukevat vankiloissa tehtävää perhetyötä ja ovat osa rikosseuraamusasiakkaalle laadittua rangaistusajan suunnitelmaa. Leirit ovat rangaistusta suorittaville normaalia vankeusaikaa, joten leireille osallistuvia rikosseuraamusasiakkaita sitovat vankeusrangaistuksen suorittamista koskevat määräykset, ja määräysten mahdollisista rikkomuksista ilmoitetaan vankilalle ja/tai valvontavastuussa olevalla tukipartiolle. Esimerkiksi päihteiden käyttö tai ulkopuolisten tapaaminen ovat leireillä kiellettyjä. Rikosseuraamusasiakkailta edellytetään lomakelpoisuutta ja luotettavuutta, joten kaikilla rikosseuraamusasiakkailla ei ole mahdollisuutta päästä leirille. Leirien valvontavastuu on Rikosseuraamuslaitoksen Tukipartioilla, jotka vierailevat leireillä tekemässä ”pistokokeita” päihteiden ym. varalta. Leirien toiminnasta ja sisällöstä vastaavat Kriminaalihuollon tukisäätiön lapsi- ja perhetyön yksikön ohjaajat. (Porttivapauteen 2015).

Ehjä Perhe -leireille rikosseuraamusasiakas voi hakea yhdessä puolisonsa kanssa. Rangaistusta suorittava tarvitsee vankilan työntekijältä suosituksen ja että työntekijä puoltaa leirille osallistumista. Kriminaalihuollon tukisäätiölle lähetetään vain puolletut hakemukset, joista Lapsi- ja perhetyön yksikön ohjaajat tekevät osallistujavalinnat hakemusten ja vankiloiden suositusten perusteella. Valinnoissa otetaan huomioon rangaistusajan suunnitelmassa olevat tavoitteet, perhekuntoutuksen tarve sekä perheen motivoituneisuus perhetyöhön. (KRITS 2015 ja Porttivapauteen 2015.)

Leirien ohjelmaan sisältyy aikuisille suunnatut keskusteluryhmät, kulloisellekin leirille määritellyn teeman äärellä. Teemat keskittyvät parisuhteeseen sekä vanhemmuuteen. Lapsille leireillä järjestetään omaa ohjattuja vapaa-ajan toimintaa, sekä vertaisuuteen perustuvaa ryhmätoimintaa, jossa tavoitteena on käsitellä vanhemman vankeutta ja siitä koitunutta problematiikka. Lasten ryhmässä avataan tunteita ja annetaan työkaluja niiden käsittelemiseen. Tavoitteena on myös rakentaa lapselle välineitä, joiden avulla hän kykenee käsittämään aikuisten toimintaa toisen vanhemman tai läheisen vankeusaikana. Leiritoiminnan tavoitteena on, että perheet tulevat saamaan

lisää työkaluja selvittääkseen perheenjäsenen vankeudesta. Vanhemmuuden vahvistamisella tuetaan lasten hyvinvointia ja parisuhteen ongelmiin tarjotaan tukea. (KRITS 2015.)

Ehjä Perhe – leiritoiminta tuottaa lisää mahdollisuuksia, vaihtoehtoja ja vahvistusta perhetyöhön ja perhekuntoutukseen niin vankiloissa kuin vankiloiden ulkopuolellakin. Ehjä perhe -leirit, kuten myös Rikosseuraamuslaitoksen leirit, ovat vankeusaikaista kuntouttavaa perhetyötä, jonka tavoitteena on tukea sosiaalisten suhteiden eheytymistä uusintarikollisuutta ennalta ehkäisevänä menetelmänä. Lisäksi leirien jatkoksi Ehjä perhe kehittää vertaisryhmätoimintaa yhteistyössä Vankien Omaiset VAO ry:n kanssa. Tavoitteena on palveluohjauksellinen työ, jossa Vangin omaiselle mahdollistetaan leirin jälkeen osallistua VAO:n järjestämään ohjattuun vertaisryhmätoimintaan. (KRITS 2015.)

2 TEOREETTINEN VIIITEKEHYS

Kirjallisuuden, erilaisten dokumenttien, kuten oppaiden ja julkaistujen tutkimusten perusteella opinnäytetyöni pohjaksi on syntynyt teoreettinen tieto sekä työympäristön luomien kokemusten kautta käytännön tieto Kriminaalihuollon tukisäätiön tuottamasta perhetyöstä ja leiritoiminnasta yleisesti. Koska opinnäytetyöni on toiminnallinen prosessi, jossa tavoitteena on ollut tuottaa produkti, en ole vain tiivistänyt tietoa kirjallisuudesta ja kokemuksistani yhteen, vaan pyrkinyt myös luomaan uutta tietoa. Koko opinnäytetyöprosessin aikana olen tehnyt prosessikirjoittamistyötä päiväkirjamerkin-töin. Lisäksi olen arvioinut omaa kehittymistäni ja ammattitietoisuuteni karttumista. (Vilka & Airaksinen 2003, 10.)

Kokemusten ja tiedon karttumisen yhteissummasta kertyneelle ammatillisuudelle on tyypillistä, että opiskelija tekee jatkuvaa itsearviointia. Työympäristön mahdollistamis-ta kokemuksista oppiminen ja kyky joustavaan toimintaan erilaisten haasteiden pa-rissa selviytyvien ihmisten kanssa, opiskelijan tiedon-tuotanto mahdollistaa myös työ-ympäristönsä toiminnan kehittämisen. (Toikko & Rantanen 2009: 114.)

Arviointityökalun kehittämisen pohjana hyödynsin myös RAY:n ja SOSTE:n teoriatietoa ja työkaluja arviointityökalun suunnitteluun ja toteutukseen liittyen. Näitä taustoja kykenin hyödyntämään Ehjä Perhe -leiritoiminnan arviointityökalun kehittämisessä. SOSTE:n työkaluja ovat erilaiset lomakkeet ja menetelmät. Teoriatietoa, lomakkeita ja arviointimenetelmiä löytyy juuri järjestöjen toiminnan arvioinnin tueksi. Lisäksi hyödynsin Settlementiliiton tuottamaa arviointiosaamisen teoriaa. (SOSTE 2013.)

Aineiston keräämisen lisäksi opinnäytetyöni prosessin aikana olen tuottanut uuden menetelmän rikosseuraamusalan perhetyön ja leiritoiminnan käyttöön. Lasten kuulemisen – menetelmän teoriapohjana olen käyttänyt omaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton kurssitaustaani ja koulutuksesta saamaani materiaalia. Opinnäytetyöni esittelee myös kehittämäni arvioinnin tuloksia, joissa laadullinen (kvalitatiivinen) tutkimus on keskeisemmässä asemassa kuin määrällinen. Kehitystyön ja raportoinnin pohjana olen käyttänyt HUMAK opintojeni aikana esiteltyä kirjallisuutta tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta ja käyttänyt kehittämistyön -menetelmäkoulutuksella saamaani kokemusta.

2.1 Leiritoiminnan arvioinnin tarkoitus ja tavoitteet

Arviointi tulee tehdä aina suhteessa johonkin. Arvioinnilla voidaan mitata esimerkiksi toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista suhteessa asiakaskohderyhmän tarpeisiin, tuloksia suhteessa käytettyihin resursseihin tai toiminnan vaikutuksia suhteessa toiminnan tavoitteisiin. Arvioinnin tavoitteena on yleensä toiminnan kehittäminen ja tuloksellisuuden lisääminen. Järjestöjen, jotka toimivat ulkopuolisen rahoituksen tuella, arviointitoiminnalla selvennetään, mitä tuloksia saadaan aikaan ja millaisia vaikutuksia järjestön tuottamalla toiminnalla on ja miten vaikutukset voidaan todentaa? Opinnäytetyönäni tuottamani arviointimalli painottuu laadullisen ja määrällisen arviointitiedon yhdistämiseen vaikuttavuuden arvioinnin tueksi. Arviointilomakkeiden tuottamaa kokemuksellisella tiedolla tuetaan toiminnan tuloksellisuuden todentamista ja kehittämistarpeiden kartoittamista. (Settlementiliitto 2015.)

Ehjä Perhe -leiritoimintaa arvioidaan, jotta toiminnan kehittämistä olisi mahdollista viedä asiakasta palvelevampaan suuntaan. Arvioinnin toteuttaminen jokaisesta leiris-

tä, mahdollistaa myös toiminnan kehittymisen ja toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumisen vertaamisen. Toimintaa tarkastellaan arvioinnilla suhteessa tavoitteisiin, jonka pohjalta kyetään esittämään päätelmä. Toimintaa kehittäessä kokemuksista oppiminen ja kehittäminen kulkevat rinnakkain, tällä tavoin kehittyneemmällä toiminnalla tuotetaan parempia tuloksia. Toiminnan kehittäminen arvioinnin avulla vaatii työntekijöiden uusiutumisen asenteen ja aktiivisuuden olevan olennainen osa kehittämistyötä. (Holma 2003, 33 – 36.)

Arvioinnin toteuttamisen lähtökohtana on sisäistää arvioinnin tarkoitus, sekä ennalta tulee määrittää, miten tietoa kerätään ja kuinka sitä voidaan käyttää toiminnan kehittämiseen. Arvioinnilla kartoitetaan asiakkaan kokemuksia toiminnan vaikuttavuudesta ja toimivuudesta. Palautemenettelyllä tuotetulla tiedolla todennetaan toiminnan tuloksellisuutta ja selvitetään toiminnan kehittämistarpeita. Arvioinnin toteuttamisella pyritään vastaamaan kysymyksiin: saavutettiin toiminnalle asetetut tavoitteet, mitä saatiin aikaan ja käytettiinkö resurssit tehokkaasti? (Pesonen 2007, 116–118.)

Asiakaskyselyllä voidaan saada asiakaslähtöistä näkökantaa toimintaan liittyvistä kehittämistarpeista, tärkeinä pidetyistä asioista, toiminnan vahvuuksista ja tuottaa näin aineistoa toiminnalla tuotetuista tuloksista ja kehityksestä (Holma 2003, 12). Arviointi voidaan määritellä tiedon tuottamiseksi toiminnasta ja sen kehittämistarpeista (RAY 2013, 6) Arvioinnilla voidaan tuottaa tietoa toiminnalla aikaansaaduista tuloksista ja vaikutuksista asiakkaiden hyvinvointiin. RAY:n (2013, 6) mukaan arviointi tulee toteuttaa suhteessa toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin. Kolmannen sektorin järjestöjen yksi menestystekijöistä onkin tavoitteiden asettaminen toiminnalle ja tavoitteiden toteutumisen seuranta arvioinnin avulla. Järjestöissä tavoitteiden toteutumisen seuranta myös mahdollistaa toiminnan onnistumisista, tuloksista ja vaikutuksista, viestimisen jäsenistölle, rahoittajille ja muille sidosryhmille (RAY 2012–2015, 11).

Järjestötoimijoiden on siis syytä panostaa arviointimenetelmien kehittämiseen ja toteuttamiseen, sillä pitkällä aikavälillä ja aktiivisesti arviointia tuottamalla luodaan tietoa, joka auttaa kehittämään toimintaa ja todentamaan toiminnan tuloksellisuutta. Arvioinnin tulisi olla kiinteä osa jokaisen organisaation kehittämistyötä koska sen avulla voidaan tehdä tarvittavia suunnanmuutoksia ja korjauksia sekä perustella toiminnan tarpeellisuutta. Arvioinnilla tuotetun tiedon avulla voidaan toimintaa suunnata

uudelleen sekä ideoida uutta (SOSTE 2014). Asiakslähtöisen palvelukokonaisuuden kehittämistarpeisiin voidaan vastata vain nykyisiä toimintatapoja tarkistamalla. (SOSTE 2014 ja Toikko & Rantanen 2009, 53.)

Arvioinnilla tuotetut tulokset kuvaavat toiminnalla aikaansaatuja välittömiä vaikutuksia sekä muutoksia, jotka voivat olla odotettuja tai ei odotettuja, positiivisia tai negatiivisia. Toiminnan vaikutus asiakkaan elämänhallinnan parantumiseen puolestaan kuvaa toiminnalla saavutettuja muutoksia tai hyötyjä. Toiminnalle asetetut tavoitteet taas ovat kuvauksia siitä, mitä toiminnalla halutaan saada aikaiseksi. Toiminnan arvioinnilla tarkoitetaan järjestelmällistä, avointa ja perusteltua tiedon keräämistä toiminnasta. Kerättyä tietoa puolestaan analysoidaan suhteessa määriteltyihin arviointikriteereihin ja tavoitteisiin. Varsinainen arviointi toteutetaan määriteltyjen arviointikriteerien avulla, jolloin muodostetaan käsitys onnistumisesta tai epäonnistumisesta. (SOSTE 2014.)

Kehittämäni arviointityökalu eli – prosessin mallintaminen on tuotteistamista, joka edesauttaa em. kohderyhmälle suunnatun leiritoiminnan tuloksellisuuden ja hyväksi koettujen käytäntöjen taltioimista. Arviointityökalulla tuotettua aineistoa sekä kehittämäni lasten kuulemisen menetelmää voitaisiin levittää tulevaisuudessa esimerkiksi Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkoston järjestämien koulutuksien ja tapaamisten yhteydessä. Lasten kuulemisen menetelmän tulevat käyttäjät tulee sitouttaa pidempiin sosiaalisiin prosesseihin jotta he voivat jatkaa tuotteen kehittämistä tulevaisuudessa. Arviointityökalun ja sen avulla tuotettujen tulosten levittäminen on parhaimmillaan yhtä osallistava prosessi kuin kehittäminenkin. (Toikko & Rantanen 2009, 62–63.)

2.2 Kohderyhmä ja työn merkitys

Kukaan ei ole rikollinen syntyessään, eikä rikolliseksi kasveta. Laittomuuksiin ajautumisesta on useita teorioita, joista yksi on sosiaalinen eriarvoistuminen ja sen synnyttämä paine saavuttaa jotain, mitä ei sillä hetkellä laillisin keinoin kyetä tavoittamaan. (Laine 2011, 31.) Rikoksiin ajautuminen, rikokset ja niiden seurauksiin liittyvä problematiikka luovat kysynnän moninaisella tukipalveluiden tarpeelle. Palveluiden tarve voi olla taloudellista tukea, tukea sosiaalisten verkostojen eheytymiseksi, päih-

dekuntoutuksellista tarvetta ja vapautumisen jälkeisen elämän arjenhallintaan vahvistamisen tarvetta. Nämä tarpeet ovat saattaneet seurata jo ennen rikokseen ryhtymistä, mutta niihin tarvittavat tukipalvelut eivät ole olleet silloin saavutettavissa. (Kaurala 2009.)

Rikosseuraamus ei ainoastaan kosketa henkilöä, joka tuomitaan suorittamaan rangaistusta lainvastaisesta teostaan vaan siviiliin saattaa jäädä perhe, jota rikos ei ole koskettanut. Tässä tapauksessa on ymmärrettävä, että he ”menettävät” perheenjäsenen; äidin, isän, puolison? Rikosseuraamus aiheuttaa moninaisia ongelmia rikosseuraamusasiakkaan läheisille. Esimerkiksi rangaistuksesta vapautuvien läheissuhteet ovat usein moninaisista syistä kärsineet ja etäänntyneet rangaistusaikana. Joten perheen keskinäistä vuorovaikutussuhteen eheytymiseen ja arkielämän uudelleen sovittamiseen tarvitaan tukea ja sosiaalista vahvistamista jo vapautumisvaiheessa.

Sosiaalinen vahvistaminen on yksi työmuoto, joka voidaan hyödyntää rikosseuraamusalan perhetyössä. Sosiaalinen vahvistaminen on osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien luomista ja yhteiskuntaan osallistumiseen kannustamista. Nuorisolaissa (2006/§72) sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi. Sosiaalisen vahvistamisen erilaiset määritelmät jättävät kuitenkin tilaa myös muita ikäluokkia koskevalle ehkäisevälle ja kuntouttavalle työlle. Sosiaalisella vahvistamisella voidaan viitata ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin ja niiden eheyttämistoimenpiteisiin erilaisin työmenetelmin, kuten perhetyön keinoin. (Herranen & Junttila-Vitikka 2010,13 – 16.)

3 PERHE ja PERHETYÖ

PERHE. Yhteiskunnassamme ymmärrämme perheen merkityksen monella eri tavalla. Perhe on yhteisö, johon jokainen meistä kuuluu. Jokainen meistä on jokin perheenjäsen, voimme olla puolisoita, vanhempia, lapsia, sisaria ja/ tai erittäin läheisiä ystäviä. Perhe on se johon voimme tukeutua, kun tukea tarvitsemme, perhe on se jolle tukemme annamme, kun perhe sitä tarvitsee. Perheiden sisällä voi myös kuohua, olla ristiriitoja. Ne voi olla mm. jonkin perheen kokeman kriisin tai toisen per-

heemme jäsenen tekemän teon seurausta. Silloin perhe saattaa tarvita ulkopuolista tukea, eheytyäkseen ja voidakseen olla jälleen tukena perheen kesken.

Perhetyö on käsitteenä hyvin monialainen ja rajaamaton. Perhetyö voidaan nähdä monenlaisina perheille suunnattuina palveluina, joita tarjoavat kunnissa niin varhaiskasvatuksen, lasten- ja perheneuvoloiden työntekijät kuin lastensuojelu sekä erilaiset lasten, nuorten ja perheiden palveluja tuottavat järjestöt. Kuitenkin käytännössä palvelun toteuttajasta riippumatta, perhetyö on aina perheen henkistä tukemista neuvonnalla ja ohjauksella sekä konkreettista avun tarjoamista esimerkiksi lasten- ja kodinhoitopalveluna. Perhetyö pohjautuu lasten parhaan turvaamiseksi lastensuojelulainsäädännön mukaisesti. (THL 2015.)

Perheen eri jäsenet voivat tarvita tukea elämän eri osa-alueilla, jolloin perhetyötä tekevien eri ammattikuntien työntekijöiden työskentelyssä korostuu moniammatillisuuden merkitys. Perheen tullessa asiakkuuteen palveluohjauksellinen työote selvittää asiakkaan tarpeita asiakkaan omasta näkökulmasta ja paras lähtökohta se onkin, koska asiakas itse on ensisijainen oman elämänsä asiantuntija. Asiakkaan oma näkemys ja tavoitteet on tärkeä tunnistaa ja perhetyö tulisi toteuttaa niiden pohjalta, asiakkaan tarpeisiin vastaten. (Uusimäki 2005, 38–41.)

3.1 Perhetyö Kriminaalihuollon tukisäätiössä

Taustaa: Rikosseuraamusasiakkaan koko perheen huomioivaa perhetyön merkitystä vapautteen kuntouttavana tekijänä alettiin pohtia vasta vuonna 2002, rikosseuraamuslaitoksen perustamassa perhetyöryhmässä. Ennen perhe nähtiin vain rikosseuraamusasiakkaan voimavarana kuntoutumiselle, eikä huomioitu perheen kokonaisvaltaisen kuntouttamisen ja perheen keskinäisten ongelmien selvittämisen tarvetta. Perhetyöryhmä laati vankiloiden perhetyön kehittämistä suuntaavan asiakirjan vuonna 2003. Työryhmä katsoi perhetyöhön kuuluvan vankilassa kaiken toiminnan, jossa ollaan yhteydessä vankien perheenjäseniin, ja näin ollen perhetyön kuuluvan jokaiselle työntekijällä, joka kohtaa rikosseuraamusasiakkaan omaisia työssään. (Karsikas, 2003, 6.) Vankeuslaki uudistuksessa 2005 määriteltiin vangeille laadittavan yksilöllisen rangaistusajansuunnitelma, jossa on otettava huomioon muun muas-

sa rikosseuraamusasiakkaan sosiaaliset olosuhteet, yksilölliset tarpeet ja voimavarat eli perheen kanssa tehtävä suunnitelmallinen työ tulee olla yksi osa tätä suunnitelmaa (Vankeuslaki (L767/2005). Perhetyö määrittyy, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, rikosseuraamusalalla hieman epämääräisesti toimintana, jossa ollaan yhteydessä rikosseuraamusasiakkaan perheenjäseniin. Perhetyö on käytännössä hajautettu useille henkilöstöryhmille ja siviilissä toimiville palveluiden tarjoajille sekä julkisen että kolmannen sektorin toimijoille. Toimintaa ohjataan välillisesti rangaistusajan suunnitelman avulla. (Sassi & Huhtimo 2009, 36 – 39.)

Vankeuslaki uudistuksen myötä nousi esiin perhetyötoiminnan kehittämisen tarve ja perheiden kohtaamiseen sekä perheiden palvelutarpeen selvittämiseksi ohjaavan koulutuksen kehittämisen tarve. Kriminaalihuollon tukisäätiö halusi vastata esiin nousseeseen tarpeeseen, ja aloitti perhetyön kehittämisen sekä koulutuksen ja vertaisryhmien kehittämisen Perheiden tuki – projektina alkaen 2007.

Ehjä Perhe – toimintana nykyään kutsutun työn tavoite on ollut jo kymmenen vuotta sama, eli rikosseuraamusasiakkaiden perheiden palveluiden ja hyvinvoinnin kehittäminen sekä em. etujen ajaminen. Kymmenen vuoden aikana Kriminaalihuollon tukisäätiö on tehnyt useita läpimurtoja kohderyhmän perheiden olojen ja palveluiden parantamiseksi, mutta työ jatkuu edelleen tavoitteena valtakunnallisesti yhtenäisempi linja. Ehjä Perhe – toiminnalla pyritään mm. siihen, että perhetyön asema tunnustettaisiin luomalla sille selkeä ja yhtenäinen rakenne. Rikosseuraamusasiakkaan perhetyö tulisi määrittää siten, että se palvelee koko perhettä tukevana toimintona, aina vankeudesta vapauteen asti. (Sassi & Huhtimo 2009, 42 - 46.)

KRITS lapsi- ja perhetyötä tehdään vankilan ja siviilin välimaastossa ja se korostaa vankilan ja siviilin välisen tiiviin yhteistyön roolia rikosseuraamusasiakkaan perheen tukemisessa. Keskeistä Ehjä Perhe -toiminnan asiakastyössä on asiakkaiden oma motivoituminen vastuunottoon elämästään. Perheiden ongelmien ja voimavarojen kartoitus, erilainen neuvonta sekä ohjaus erilaisten palveluiden, kuten asiakkaiden oman alueen kuntien palveluiden piiriin, on tärkeää työn jatkumon ja asiakaslähtöisyyden näkökulmasta. Rikosseuraamusasiakkaan kuntouttavatyö ja perheen eheytymiseen tähtäävä kuntouttava tuki nähdään Kriminaalihuollon tukisäätiössä kahdesta eri näkökulmasta, kahdet erilaiset tarpeet, kaksi erilaista toimintakulttuuria: vankila

ja siviili, joiden välillä korostuu perhetyöntekijän rooli muurin molemmin puolin. Toiminta osoittaa myös sen kuinka vaikeaa on ymmärtää, mitä toinen joutuu kestämään toisaalta siviilissä ja toisaalta vankilassa. (Sassi & Huhtimo 2006, 6, 31–36 ja Kaurala 2009.)

Opinnäytetyöprosessin aikana huomioin, että perhetyössä keskeisempiä periaatteita ovat asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsinäkökulman huomioon ottaminen. Asiakaslähtöisen periaatteen mukaan perhe, aikuiset ja lapset tulee nähdä itsenäisinä ja aktiivisina toimijoina. Lapsen tilanteeseen ja hänen hyvinvointinsa tukemiseen keskittyvä perhetyö on lapsilähtöisen periaatteen mukaista. Lapsinäkökulman huomioon ottaminen voidaan nähdä siten, että paras tuki lapselle saadaan kohtaamalla perhe kokonaisuutena. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007: 17). Perhe on kokonaisuus ja se vaikuttaa jokaisen perheeseen kuuluvan yksilön elämään keskeisenä yhteisönä. Kokonaisvaltaista perhetyötä tehdään yksilön rinnalla, muut perheen jäsenet ja perheen elämän eri osa-alueet ja ongelmat huomioiden. (Reijonen 2005, 7 – 13.) Perhetyö hyödyttää koko perhettä. Olennaista perhekeskeisessä näkökulmassa on nähdä perhe ja sen jäsenet oman tilanteensa ja arkinsa asiantuntijoina. (Järvinen ym. 2007: 17). Perhetyö on osa jokaisen rikosseuraamusasiakkaan perheen kanssa tekemisissä olevan vankilan sekä siviilissä järjestö- ja viranomaistahon työntekijän työtä. (Sassi & Huhtimo 2006: 24).

4 PROSESSI JA KÄYTETYT MENETELMÄT

Opinnäytetyöprosessini alkoi elokuussa 2014, tutustumalla teoriapohjaisesti Kriminaalihuollon tukisäätiöön, sen toimintaan, arvoihin ja tavoitteisiin. Tehtäväni; arviointityökalun kehittämistä varten oli ymmärrettävä työn arvioinnin lähtökohdat, kohderyhmä ja alalla tehtävän perhetyön merkitys sekä toimialue. Organisaation toimintaan ja sitä sitoviin lakeihin tutustumisen ohella tarvitsin tietoa ja ymmärrystä arviointimenetelmistä. Perehdyin erilaisiin arviointimalleihin ja arvioinnin suunnittelua koskeviin lähdetietokantoihin. Kehittämistyön lähtökohdat ja erilaisten kehittämismenetelmien teoriapohja on myös ollut tärkeää ymmärtää ennen itse arviointityökalun kehittämisen

aloittamista.

Kehittämistyön menetelmiksi valitsin haastattelun, koska minun tarvitsi tietää mitä opinnäytetyön tilaaja, perhetyön päällikkö toivoi arvioinnilla mitattavan ja miten. Ennen arviointityökalun kehittämistä on ymmärrettävä miksi arviointia tehdään ja mitkä ovat arvioinnin tavoitteet. Tässä tapauksessa arvioinnilla haluttiin saada tuotettua asiakaslähtöistä tietoa leiritoiminnan toimivuudesta, vaikuttavuudesta ja tuloksellisuudesta, sekä mahdollisista kehittämistarpeista. Lisäksi arvioinnilla haluttiin mitata asiakastyytyväisyyttä ja asiakkaiden motivaatiota leiritoimintaa osallistumisesta. Taustateoriat sekä jatkuva perehtyminen ja työntilaaajan kanssa keskustelut työn edistymisestä ja esiin nousseista tavoitteista kulkivat koko prosessin läpi mukana. (Pesonen 2007, 116.)

4.1 Arviointityökalun kehittäminen ja testaaminen

Ensimmäinen leiri oli tarkoitus toteuttaa jo syyskuun 2014 alussa, ja sitä varten piti olla valmiina jo jonkinlainen menetelmä, jolla arvioida leiritoimintaa. Ajallisesti minulla oli kohtalaisen rajallisesti aikaa käytettävissä ensimmäisen arviointityökalun suunnitteluun, mikä loi haastetta laadukkaasti aineiston kokoamiseen. Sain onneksi apua opiskelijakollegaltani, joka oli samaan aikaan suorittamassa harjoittelua Kriminaali- huollon tukisäätiössä ja myös osallistumassa tulevalle leirille ohjaajana, opiskelijan roolissa. Sovimme yhdessä keskustelutilaisuuden harjoitteluohjaajamme luokse. Olin suunnitellut etukäteen mitä kysyn, saadakseni lähtökohdat arviointimenetelmän suunnitteluun.

Ohjaajani haastattelusta minulle selvisi hänen toiveensa siitä, että leiriarviointi halutaan toteutettavan asiakasnäkökulmasta kyselylomakkeiden avulla. Hän halusi myös, että leiritoimintaa arvioitaisiin päiväkohtaisesti, jotta toiminnan suuntaa voitaisiin mahdollisesti kehittää jo leirin aikana asiakkaiden tarpeita paremmin vastaavaksi. Lisäksi leiritoiminnan vaikuttavuudesta ja tuloksellisuudesta kerättäisiin asiakaspalautetta loppupalautelomakkeen kautta. Tehtäväkseni muotoutui näin kehittää kaksi lomaketta; päiväkohtainen palautelomake, jolla mitataan asiakastyytyväisyyttä ja kerrottaisiin asiakkaiden toiveita leiritoiminnan suuntauksesta leirin aikana, sekä lop-

pupalautelomake, jolla tietoa kerätään koko leirin toiminnasta, asiakkaiden kokemuksista sekä motivaatiosta. Loppupalautelomakkeen avulla kartoitettaisiin samalla leiritöiminnan kehittämistarpeita sekä vaikutuksia asiakkaiden hyvinvoinnin edistämisesä. Kyselylomake on helppo tapa saada asiakkailta palautetta ja toimii monenlaisella kohderyhmällä. Kyselylomakkeella on helppoa kerätä tietoa kohderyhmältä (SOSTE 2014). Työkalua kehittäessäni olen tutustunut erilaisiin kyselylomakkeisiin ja olen luonut valmiita lomakkeita hyödyntäen kohderyhmälle sopivan, arvioinnin tavoitteita tukevan lomakkeiston.

Lähtökohdaksi lomakkeiden suunnitteluun otin tieteellisen kyselyn luomisen, jossa tietoa kerätään sekä kvalitatiivisin että kvantitatiivisin menetelmin. Määrällisen ja laadullisen tiedon kerääminen tukevat toisiaan tuotettaessa toiminnan arviointia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkimuksellisesti kyselyn kohderyhmäksi muotoutui tässä tapauksessa harkinnanvarainen otanta, sillä kysely toteutettaisiin ainoastaan leirille osallistuvilta asiakkailta. Arvioinnin tueksi laadin lisäksi osallistuvan havainnoinnin rungon (liite), jonka avulla keräisin laadullista tietoa suoraan asiakkailta leirin toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitan tässä tapauksessa sitä, että ”soluttaudun” leiriyhteisön jäseneksi ja teen havainnointia ryhmässä käydyistä keskusteluista ja esitän tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä osallistujien muun toiminnan ohessa. Osallistuvalla havainnoinnille on tyypillistä, että tutkija osallistuu tutkittavien toimintaan. Usein tutkija pyrkii pääsemään tutkittavan ryhmän jäseneksi. Voidaan puhua tilanteesta, jossa osallistuja on havainnoija. Tutkija tekee tutkittaville heti aluksi selväksi, että hän on ryhmässä tekemässä havaintoja. Tämän jälkeen tutkija pyrkii rakentamaan hyvät suhteet ryhmäläisiin. Tutkija siis osallistuu ryhmän elämään, mutta tekee samalla kysymyksiä ja pitää tutkijan roolin koko ajan näkyvissä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 216–217.)

Laatiessani päiväkohtaisia palautelomakkeita, noudatin harjoitteluohjaajani toivetta saada numeraalista dataa toiminnasta. Lähdin mukailemaan RAY:n itsearviointioppaassa esiteltyä kymppimallia, sillä se on kevyt toteuttaa ja analysoida laskemalla saatujen arvojen keskiarvo. Valitsin lomakkeen mitta-asteikoksi numeraalisesti 1 – 5 ja annoin numeroille sanalliset muodot 1=heikko, 2=tyydyttävä, 3=melko hyvä, 4=hyvä, 5=erinomainen. Numeraalisen palautteen lisäksi jätin lomakkeeseen ”vapaa sana” – kentän, kirjallista palautetta varten. Palautekysymyksillä tavoitellaan asiak-

kaiden arviointia leirin toiminnoista sekä sisällöstä yleisesti. Harjoitteluohjaajan toiveesta, lisäksi palautekysymyksiin kohdan vertaistuen kokemuksesta. Näin päiväkohtainen palautelomake kertoo myös leirin tavoiteasettelun onnistumisesta. Lisäksi jokainen hyvinvointipalvelun ammattilainen, joka haluaa kehittää itseään ammatillisesti, tarvitsee omasta toiminnastaan palautetta, niinpä lisäksi palautekyselyyn kohdan, jolla kysytään asiakkaiden arviota leirin ohjaajien toiminnasta. Päiväkohtaisesta palautelomakkeesta muodostui yhden A4 kokoisen arkin mittainen, yksinkertainen, aika karkea ensiversio, mutta paljon määrällistä palautetta tuottava kokonaisuus. (Päiväkohtainen arviointi, parisuhdeleiri Liite 2.) (RAY 2013 10.)

Leirikokonaisuuden arviointia varten laadittava loppupalautelomake tuotti haastetta minulle. Oli kehitettävä täsmällisiä kysymyksiä, joilla voidaan mitata asiakkaan näkökulmaa leiritoiminnan tavoitteiden toteutumisesta sekä leirin sisältöjen vaikutuksesta asiakkaan hyvinvointiin. Lisäksi oli pohdittava millä menetelmällä saavutettaisiin mahdollisimman kevyesti analysoitavaa palautetta toiminnasta kokonaisuudessa. Lomakkeeseen harjoitteluohjaaja halusi myös taustatieto – osion, jolla saataisiin määrällistä dataa tuloksellisuus ja vaikuttavuus selvitystä leiritoiminnan rahoittajalle. Loppujen lopuksi loppupalautelomakkeesta muodostui kolmen A4 – kokoisen arkin mittainen, jossa oli kuusi teema otsikkoa, joista kaksi sisälsi numeraalisesti arvioivaa osiota ja neljä kirjallista osiota. Kirjallisten osioiden tavoitteena oli kartoittaa tietoa asiakkaan motivaatiosta, kehityksestä sekä kokemuksista leirikokonaisuuden vaikutuksesta asiakkaan hyvinvointiin. Loppupalautelomakkeen teemat olivat:

1. TAUSTATIEDOT
2. AJATUKSET ENNEN LEIRIÄ
3. AJATUKSET LEIRIN KULUSTA
4. ASIAKKAAN TYYTYVÄISYYSKYSELY
5. LEIRIN VAIKUTUS PARISUHTEEN/ PERHEEN HYVINVOINTIIN
6. LEIRIN KEHITTÄMISTARPEET

Omasta mielestäni laatimani teemat ja kysymykset tukivat hyvin arvioinnin tavoitetta, joka oli tuottaa määrällistä ja laadullista aineistoa leiritoiminnan tuloksellisuudesta, vaikuttavuudesta sekä mahdollisista kehittämistarpeista, asiakaslähtöisestä näkökulmasta. Lomake oli muodoltaan yksinkertainen, ja siinä olisi visuaalisesti voinut olla

enemmän kiinnitetty huomiota ulkoasuun, ammatillisesta näkökulmasta katsottuna. (Leirin loppupalautte, parisuhdeleiri Liite 3.) Kuitenkin, kuten jo aiemmin totesin, pilottilomakkeen laatimiseen minulla oli suhteellisen vähän aikaa käytettävissä ja itse arviointimenetelmän kehittämiseksi aikaa kului taustateorioihin perehtymiseen sekä kohderyhmään tutustumiseen teoriapohjalta. Arvioinnin kehittäjän on ymmärrettävä arvioinnin tavoitteet, tunnettava kohderyhmä ja toimiala, ennen menetelmän ja arvioinnin kehittämistä. (Pesonen 2007, 116.)

4.2 Arviointityökalun pilottikokeilu

Kehittämäni arviointilomake testattiin Kriminaalihuollon tukisäätiön ensimmäisellä leirillä, syyskuussa 2014. Leiripaikaksi valikoitui Sipoossa sijaitseva Ensi- ja turvakotien liiton leirikeskus Sopukka. Leirin teemana oli parisuhde ja sinne valikoitui hakemusten perusteella neljä pariskuntaa, miehet neljästä eri Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloista ja sekä heidän puoliset siviilistä Kanta-Hämeen ja Uudenmaan alueilta. Leirin ohjelma perustui Solmuja parisuhteessa – menetelmään, jonka sisältö oli muokattu leirin kestoja vastaavaksi. Parisuhdeleiri sisälsi neljä tiivistä päivää. (Leiriohjelma Liite 1.)

KAAVIO 1.

1. Etelä-Suomen parisuhdeleirin kokoonpano:	
Pariskuntia yhteensä	4
Miesvankeja	4
Naisvankeja	0
Miespuolisoita	0
Naispuolisoita	4
Ohjaajia yhteensä	2
Vierailevat ohjaajat	0
Ohjaaja opiskelijat	2
Leirin kokoonpano yhteensä	16

KAAVIO 2.

2. Aikuisten osallistujien ikäjakauma Etelä-suomen parisuhdeleirillä:				
Ikäryhmä:	18-29v	30-39v	40 -49v	49 -62v
Miehet		3	1	
Naiset		2	2	

Ensimmäinen leiripäivä oli hyvin intensiivinen, vaikka aloitus oli suunniteltu joustavaksi ja osallistujien keskinäistä tutustumista tukevaksi. Ensimmäinen arvioinnin toteuttamiseen liittyvä kehitysidea nousi esille; Leiriohjelmaan olisi voinut sisällyttää jo suunnitteluvaiheessa palautteiden keruu ajankohdan. Lisäksi yksi pariskunta saapui leirille myöhässä, koska leirin aloitus aikataulusta tiedottamisen vastuu oli vankilalla. Näin ollen kehitysideoina nousi, että leirikirje lähetettäisiin myös suoraan siviilissä olevalle puolisolalle, eikä sitä jätettäisi vankilan työntekijöiden vastuulle.

Jokaisen leiripäivän iltapalan yhteydessä, kerättiin päiväkohtainen palaute osallistujilta. Palautteet käytiin läpi päivän päätteeksi järjestetyssä ohjaajien palaverissa. Tässä vaiheessa palautelomakkeesta puuttui sukupuoli, eli taustatietokenttä. Tämä päätettiin lisätä seuraavien leirien palautelomakkeisiin. Päiväkohtaisen palautelomakkeen todettiin olevan kattava ja toimiva kokonaisuus. Lomake oli tarpeeksi yksinkertainen ja selkeä. Lomakkeiden kautta saaman palautteen avulla, ohjaajat pystyivät seuraamaan asiakkaidensa kehittymistä jokaisen päivän päätteeksi ja tarvittaessa vastaamaan asiakkaidensa esiin nousseisiin tarpeisiin jo leirin aikana. Myös asiakkaat itse antoivat suullisesti palautetta lomakkeen toimivuudesta, tosin viimeisen päiväpalautelomakkeen jälkeen yksi asiakas oli sitä mieltä, että ”nyt alkaa lomakkeet pursuta korvista”.

Jokaisen päivän päätteeksi kerätty asiakaspalaute, toimi hyvin ohjaajille suuntaa antavana työkaluna, ja toi ohjaajille mahdollisuuden kehittää leiriohjelmaa asiakkaiden toiveita ja tarpeita sekä leirille asetettujen tavoitteita paremmin palvelevaksi. Arvioinnista itsestään, pohdin että vaikka näin pilottileirillä minä kirjasin jokaisen päivän päätteeksi järjestetyn ohjaajien palautepalaverissa esille nousseet kehitysideat ohjaajilta itseltään, niin tähänkin olisi voinut olla yksinkertainen lomakepohja tai SWOT -analyysi menetelmä käytössä, tulevia leirejä ajatellen. Tarkoitan tällä sitä, että leireillä ohjaajien kesken pohditut kehitysideat ja palautteet kerättäisiin yhdeksi kokonaisuudeksi, jotta tulevia leirejä ajatellen olisi helpompi muistaa leirien aikana ohjaajien ha-

vaitsemat hyväksi koetut käytännöt, epäkohdat, toimimattomuus sekä kehitysideoita.

Leirin viimeisenä päivänä osallistujille annettiin täytettäväksi laatimani loppupalautelomake. Kyselyn täyttämiseen asiakkaat käyttivät keskimäärin 15 minuuttia, mikä on kohtuulliseksi katsottava aika kyselylomakkeen täyttämiseen. Keskustellessani asiakkaiden kanssa kyselylomakkeen täyttämisen jälkeen, kukaan ei ollut kokenut kyselyä tai sen kysymyksiä liian haastavaksi tai rasittavaksi. Lisäksi sain positiivista palautetta kysymysten ymmärrettävyydestä ja yksinkertaisuudesta. Jälkeenpäin pohdin kuitenkin, että opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää toimiva arviointityökalu, joten kyselylomakkeessa olisi voinut olla testausvaiheessa kyselylomakkeen arviointi tai palautekohta. Näin olisin saanut kirjallista palautetta kehittämästäni lomakkeesta ja sen toimivuudesta asiakaslähtöisestä näkökulmasta.

Leirin päätteeksi pidimme ohjaajien kesken palautepalaverin. Kävimme alustavasti loppupalautteiden vastauksia läpi. Asiakkaat olivat kirjoittaneet avoimiin kysymyksiin paljon tekstiä ja jaksaneet täyttää lomakkeen loppuun asti, mutta huomasimme tässä vaiheessa muutaman kysymyksen muodossa olevan korjattavaa. Sillä tavoitteena oli saada mahdollisimman paljon laadullista aineistoa ja muutama kysymykseen asiakas saattoi vastata vain "KYLLÄ" tai "EI". Nämä kysymyskohdat päätin muotoilla uudelleen, siten että kysymysten lisäksi lisäisin lomakkeeseen kohdan "jos vastasit kyllä, niin MIKSI?" Muutoin palautepalaverissa totesimme yhdessä ohjaajien kesken, että kyselylomake toimii hyvin ja sillä saadaan kerättyä leirin tavoitteiden toteutumista vastaavaan aineiston lisäksi, dataa leirille osallistujien kehittymisestä ja motivaatiosta leirin aikana. Näin kysely antaa tuloksia leiritoiminnan vaikuttavuudesta asiakkaan hyvinvointia tukevana rikosseuraamusalan perhetyön muotona.

Arviointityökalun, kyselylomakkeen kysymysten jatkokehittämissä kiinnitin huomiota erityisesti avoimien tehtävätyyppien uudelleen muotoilemiseen. Tavoitteena, että kysymysten tuottamat vastaukset mahdollistavat laadullista analyysia vaativien vastausten pätevän ja luotettavan laadullisen arvioinnin. (Leirin loppupalute Liite 7.) Arviointityökalun työstäminen ja muokkaaminen pilottileirillä kootun aineiston pohjalta olisi suhteellisen helposti onnistunut myös ilman luokittelua tai muita analysointimenetelmiä ja analysointivaihe jäikin kevyeksi. Käytännössä toimin siten, että dokumentoinnin ja luokittelun jälkeen kävin aineiston läpi kohta kohdalta tehden sen pohjalta

arviointityökaluun tarpeellisiksi kokemani muutokset. Lisäksi kiinnitin huomioni lomakkeen visuaaliseen toteuttamiseen. Aineiston pohjalta ei ollut tarpeellista tehdä johtopäätöksiä, vaan lomake oli kysymyksien uudelleen muotoilun jälkeen hyödynnettävissä sellaisenaan seuraavalla leirillä. Tämän johtopäätöksen tekemiseen sain apua Emma & Elias – ohjelman tutkija Petri Pajulta, jolta sain sähköpostitse palautetta laatimastani lomakkeesta;

- *"Lomake toimii varmasti ihan sellaisenaan. Saat kätevästi leiripalautteet ja vaikuttavuusasiat erikseen esiin, laatimallasi johdonmukaisella teemoittelulla". – Petri Paju.*

4.3 Lasten kuulemisen menetelmän kehittäminen

Lasten kanssa työskenteleville sekä lasten vanhemmille vuorovaikutus lasten kanssa on vakavasti otettava haaste. Työpaineen ja tavoitteellisuuden kuten myös aikuisten kiireen ja huolten lomassa ei ole helppoa asettua lasta varten kuulostellen, vastaten ja antaen aikuisuuden lapsen kasvun palvelukseen. Lapsen kohtaaminen on prosessi, jossa on osattava toimia kannustaen ja vahvistaen lapsen luontaista tapaa ilmaista itseään. Lapsen kohtaaminen ja hänen mielipiteensä selvittämiseen tarvitaan aitoa sitoutumista sekä aidosti läsnä olemista. Hyvältä ammattilaiselta vaaditaan kykyä kohdata lapsi kuunnellen, kunnioittaen ja osaamista laskeutua "lapsen tasolle". (Matti 2011, 129.)

Lasten kuulemisen menetelmän kehittämisidea nousi harjoitteluohjaajani toiveesta laatia lapsille oma palautelomake lokakuussa 2014 järjestettävää perheleiriä ajatellen. Itse lomakkeen laatiminen leirille osallistuvien lasten ikä huomioiden osoittautui erittäin haasteelliseksi tehtäväksi. Arviointimenetelmän kehittämisen kysymykseksi nousi "Kuinka tuottaa vastauksia lomakkeeseen alle kouluikäisiltä lapsilta, jotka eivät osaa lukea eivätkä kirjoittaa?" Kuinka saada vastaukset lapsilta siten, että tuloksia voidaan pitää luotettavina ja aitoina?" Eihän monikaan pieni lapsi ymmärrä mitä on palautteen antaminen, saati osaa yhdistää lomakkeen kysymyksiä koskettamaan koko leiritoimintaa. Lapset elävät hetkessä, ei monta päivää kestäneestä toiminnasta voida tuottaa mielipiteitä lasten suusta noin vain pelkän lomakkeen avulla.

Pohtiessani itse lomakkeen muotoa, kysymyksiä ja arvioinnin tavoitteiden yhteyttä sekä peilailemalla omia kokemuksiani lasten kanssa työskentelystä, sain idean. Lapsi on aktiivinen, helposti osallistettava subjekti, joka toimii luontaisesti toiminnan kautta ja ilmaisee itseään leikkien, ilmein, elein ja liikkuen. Ideasta lähdin keräämään tietoa lapsia osallistavista menetelmistä. Kehitystyönpohjaksi löysin Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) kerho-ohjaajan koulutuksen materiaalin, johon itse olin osallistunut vuonna 2009. MLL kerhon-ohjaajakoulutuksessa olin saanut menetelmäkoulutusta lasten mukaan ottamisesta kerhotoiminnan suunnitteluun. Vaikka materiaalissa olikin kyse uuden luomisesta ja toiminnan suunnittelusta, ajattelin että se voisi toimia myös ”mennyttä muistellen” tavoitellessa lasten mielipiteen esiin tuomista leiritoiminnan toimivuudesta. (MLL 2009.)

MLL – kerho-ohjaajan oppaassa esitellään monta erilaista menetelmää lapsen kuulemisen mahdollistamiseksi. Näistä menetelmistä valitsin leikin sekä piirtämisen ja ideoin niistä yhdistelmän. Tällä tavoin syntyi ajatus ”Muistojen Aarrekartta” -menetelmästä. Ideoimassani mallissa käytetään hyväksi kuvia, joko ohjaajan piirtäminä tai valokuvaamina, liittyen leirin aikana koettuihin toimintoihin ja hetkiin. Kuvat auttavat lasta usein hahmottamaan asioita paremmin kuin pelkät sanat (MLL 2009). Kuvien lisäksi tarvittiin leikki, jolla viritettäisiin lapsille mieluisa ja vähemmän virallinen ilmapiiri mielipiteen selvittämiseksi, näin uskoisin lasten vastausten olevan heidän omiaan eivätkä vain sitä mitä lapset saattaisivat olettaa ohjaajan haluavan heidän vastaavan.

MLL (2009) Kerho-ohjaajan oppaan mukaan lasten mielipidettä ja ajatuksia pitää kuunnella luoden tilanteesta lapselle mieluisa ja avoin, sillä lapset vastaavat usein aikuisen esittämiin kysymyksiin niin kuin luulevat, että aikuinen haluaa vastattavan, tai sitten vastaus on vain ”ihan okei”. Sillä lapsi haluaa vastata ”oikein”. Virallisessa haastattelutilanteessa ei lapselle mahdollistu aito kuulemiseksi tulemisen tunne, siksi ohjaajan rooli lasten mielipiteitä selvittäessä onkin hyvin tärkeä. (MLL 2009.)

Jotta lapsen aidon mielipiteen selvittämiseksi olisi tilaa, on ensin oltava aikaa ja halua kuunnella, aidosti läsnä olevana aikuisena, lapsen kertomusta hänelle suunnatun toiminnan tuottamista kokemuksista. Tasavertainen kohtaaminen edellyttää lapsen kanssa työskenteleviltä kykyä heittäytyä pois ammattilaisen roolista ja alkaa itse ver-

taiseksi lapsen tasolle. Tarvitaan taitoa virittäytyä työskentelemään lapsilähtöisestä näkökulmasta, pyrkiä rakentamaan luottamusta sekä turvallista ja avointa kertomisen tilaa. Lapsi ilmaisee itseään usein eri tavoin, tavat ovat toiminnallisia, ilmeitä, eleitä ja leikkiä hyödyntäviä. Lapsen ilmaisussa puheen tuottamisella on pienempi rooli kuin aikuisten kanssa työskenneltäessä. Kuuntelemisen lisäksi ohjaajan onkin osattava myös havainnoida, nähdä ja aistia. Lapsilähtöisyys edesauttaa lapsia saamaan kokemuksensa ja mielipiteensä paremmin ilmaistua. (MLL 2009.)

Kehittämäni lapsen kuulemisen menetelmässä lapsilähtöisellä työskentelyllä tarkoitetaan suoraa työskentelyä lapsen kanssa, hänelle luontaiset kiinnostuksensa kohteet, toiveensa ja kehitystasonsa huomioiden. Lapsi tulee nähdä aktiivisena ja osaavana yksilönä, joka rakentaa omaa näkemystään hänelle suunnatusta toiminnasta aikuisen tuella ja vuorovaikutuksessa menetelmän avulla. Lapsi on huomioitava aikuiseen nähden tasa-arvoisena toimijana, joka osallistuu toimintaan ja ilmaisee mielipiteensä sellaisena kuin hän itse on sen kokenut, hänelle tuotetun toiminnan aikana. (Mattila 2011, 15–18.)

Määrittelin menetelmälleni lapsilähtöisen työskentelyn periaatteet, mukaillemalla eri kirjallisuudesta ja koulutusmateriaaleista koostamiani lapsilähtöisen työskentelyn teorioita. Mielestäni kehittämäni menetelmän käyttäjän on ymmärrettävä menetelmäni lapsilähtöiset näkökulmat, ennen kuin käyttää kehittämäni menetelmää lapsen mielipidettä selvittäessään. Lasten kuulemisen menetelmästä laadin käyttäjän oppaan, johon voi tutustua opinnäyteyöni liitteestä. (Lasten palaute lasten kuulemisen menetelmällä Liite 10.)

4.3.1 Arvioinnin Aarrekartta – menetelmän pilotointi

Lokakuussa 2014 järjestetyllä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen perheleirillä, pääsin testaamaan ensimmäistä kertaa kehittämäni lasten kuulemisen – menetelmää. Työskentely ajankohdaksi oli ennalta suunniteltu leirin toiseksi viimeisen iltapäivän lasten ryhmä. Aloitin arvioinnin toteuttamista varten valmistelut hyvissä ajoin teippaamalla ison remonttipaperin 4x4 metriä lattiaan. Remonttipaperille liima-

sin paperista askarreltuja jalanjälkiä ja rakensin niistä aarrekarttamaisen reitin paperille (Kuva 1.). Reitin varrelle lähdin piirtämään toiminnallisia kuvia leirillä vietetyistä hetkistä ja lasten ryhmissä toteutuneista teemoista. Jätin aarrekartalle paljon tyhjää tilaa lasten omia piirustuksia varten. Lasten palautelomakkeisiin olin muokannut arviointiasteikon 1 – 4 kuvallisiksi, näin lasten olisi helpompi havainnollistaa miten antaa arvionsa lomakkeissa esitettyihin kysymyksiin. (Lasten palaute vertaisryhmätoiminnasta Liite 11.)

Kuva 1. Pilotti. ”Arvioinnin aarrekartta”.

Leirille osallistuneiden lasten ikäjakauma oli 6kk – 14 – vuotta, mutta itse menetelmä työskentelyyn osallistuivat vain leirille osallistuneet 2,5 – 4 – vuotiaat lapset. Leirille ainoana osallistunut 14 – vuotias, ei kokenut kykenevänsä ”leikkimään” pienten lasten kanssa ”aarteen metsästystä”, joten hän ehdotti itse, että täyttäisi palautelomakkeen ilman menetelmää.

Lasten saapuessa ryhmän aloitukseen, kerroin heille mitä tullaan tekemään ja miksi? Innostin lapsia mukaan aarteen metsästysleikkiin ja ohjasin lapsia osallistumaan keskusteluun kartalle piirretyistä kuvista. Muistelimme lasten kanssa yhdessä leirin aikana koettuja hetkiä, varmistin että jokainen lapsi sai oman puheenvuoron. Kartalla kulkemisen yhteydessä lapset alkoivat yksi kerrallaan jäämään piirtämään kartalle

omia muistojaan leiristä. Yllätyin ja hämmennyin itsekkin, miten hyvin menetelmäni toimi. Meinasin jo välisää unohtaa itse tarkoituksen; eli lomakkeiden täyttämisen.

Lomakkeiden täyttämisen hoidin jokaisen lapsen kanssa piirtämisen yhteydessä. Haastattelin lomakkeen avulla lapsia yksitellen ja osa lapsista halusivat itse ruksittaa tunnekuvat kysymyskohdissa. Vapaaseen lomakekenttään kirjasin asioita sitä mukaan niitä lapset kertoivat. Leikki jatkui ja sai uusia muotoja, nyt jo pikku autotkin pääsivät kartalle matkaamaan reittiä pitkin. Olin erittäin kiitollinen siitä, että onnistuin tuottamaan lasten mielipiteen näin mukavalla ja hauskalla tavalla, ja pääasia oli, että lapsilla oli erittäin hauskaa. Innostuin jopa itsekkin piirtämään lasten kanssa lisää muistoja aarrekartalle. Pilottikokeilu oli erittäin onnistunut.

4.3.2 Arvioinnin aarrekartta – menetelmän käyttöohje

Ohjaaja voi ottaa osaa vuorovaikutusleikkiin lähtemällä piirtämään lasten kanssa aarrekartalle itselleen mieluisia leiritoimintoja. Ohjaaja houkuttelee lasta vuoropuheluun ja piirtämiseen kannustavan ja kiireettömän asenteen avulla. Aarrekartan kuvien avulla pyritään luomaan lapselle kertomisen tilaa, jossa toiminta tulee näkyväksi ja havainnollistetuksi. Toiminnallistaminen auttaa omaksumaan kevyemmän, mutta silti tehokkaan lähestymistavan lasten palautteen tuottamiseksi. (MLL 2009.)

1. Työskentelyn aloitus

Ennen vuorovaikutusleikkiin ryhtymistä ohjaajien on syytä tehdä muutamia ennakkovalmisteluja. Aarrekartta kuvineen tai toimintaan liittyvin piirustuksin olisi hyvä olla jo etukäteen valmiiksi lattiaan teipattuna ja piirustusvälineet tulisi olla helposti ja nopeasti saatavilla. Näin palautteen keruutilanne sujuisi johdonmukaisesti ilman taukoja eteenpäin ilman, että lasten huomio ehtii siirtyä pois aarrekartta leikistä.

Lasten olisi hyvä tietää, miksi heidän mielipiteensä on tärkeä. Aloitukseen kannattaa varata riittävästi aikaa, jotta jokainen lapsi saadaan kannustettua mukaan leikkiin. Aluksi ohjaaja kertoo, mitä leikin avulla olisi tarkoitus saavuttaa. Menetelmän tarkoitus ja leikki selitetään niin, että lapsi sen ymmärtää. Aarrekarttaan tutustutaan yhdes-

sä sekä tutustutaan tilaan ja selitetään välineistöä koskevat säännöt. – Piirustusvälineisiin tartutaan vasta aarrekartalla kulkemisen jälkeen.

Alustuksen jälkeen lähdetään liikkeelle asettumalla jonoon aarrekartan lähtöpisteelle. Työskentely aloitetaan kyselemällä lapsilta mitä kartalla järjestyksessä tulevista kuvista muistetaan. Samalla näin annetaan lapselle malli kuinka leikitään ja tässä tapauksessa ohjaajan oma aktiivisuus lisää myös lapsen aktiivisuutta. Kannatta antaa lapsen kulkea kartalla haluamallaan tavalla. Lasta voi kannustaa piirtämiseen, kehumalla ja kannustamalla osallistumaan mielipiteen metsästykseseen.

Ryhmän kuljettua koko aarrekartan läpi, kannustetaan lapsia jatkamaan kartan piirustuksia ja lisäämään omia kokemuksia ja muistoja toiminnasta piirtämällä. Osa lapsista saattaa innostua piirtämään jo kulkuvaiheessa.

2. Kokemuksen toiminnasta havainnollistaminen leikin avulla

Lasten piirtäessä ota, esiin palautelomakkeet. Aloita dialogi ensin jostain myönteisestä kokemuksesta tai mukavasta tilanteesta. Istahda jokaisen lapsen luo vuorotellen. Varmista, että jokaiselle lapselle on oma tila ja aika palautelomaketta täyttäessä yhdessä aikuisen kanssa. Tässä kohtaa olisi ihanteellisinta, jos jokaiselle lapselle olisi ”oma” aikuinen. Piirtäminen on väline, jolla saat lapsen kertomaan oman palautteensa. Voit auttaa kysymällä esimerkiksi: ”Voitko piirtää, mikä oli kivointa/ kurjinta toiminnassa?” ”Mitä olisit toivonut enemmän tai jäikö jotain puuttumaan?” Lapsen piirustuksesta saat lisää aihetta dialogin ylläpitämiseksi.

3. Päätä työskentely myönteisesti kehumalla

Kiitä lapsia piirtämällä hymynaamoja tai sydämiä kartalle. Lopuksi lapselle olisi hyvä tehdä yhteenveto siitä millaista palautetta hän on tuottanut. ”Olet kertonut, mistä sinä pidit, ja missä koit olevasi hyvä”. Lapsille annetaan myönteistä ja kannustavaa palautetta: ”Olemme saaneet tietää paljon, olet kertonut paljon, olet jaksanut olla reipas tosi kauan.”

Leikkiessään lapsi voi tuntea itsensä osaavaksi kertojaksi sekä tasavertaiseksi toimi-

jaksi aikuisen kanssa. Aarrekartan avulla lapsen mielipiteestä tulee konkreettinen ja yksityiskohtainen. Sama kuva rakentuu yhteiseksi, mieleenpainuvaksi muistoksi kaikkien läsnäolijoiden silmien eteen. Piirrosten ja kuvien avulla havainnollistetut konkreettiset yksityiskohdat myös helpottavat lasta ilmaisemaan omia kokemuksiaan toiminnasta. Aarrekartan piirrokset ja kuvat toimivat avaimina lapsen kokemuksiin ja niiden tavoitteena on herättää muistoja ja tunteita aarteen eli lapsen mielipidettä etsiessä kartan avulla. (MLL 2009.)

4. Lopuksi

On hyvä muistaa, että arviointia varten kehitetty väline ei ole itsetarkoitus lasten kohtaamisessa. Tärkeintä on ohjaajan ja lapsen välille rakentuva luottamuksellinen yhteistyösuhde. Jokainen kohtaaminen tulisi nähdä ja kokea ainutlaatuisena hetkenä. Ohjaajalta tämä edellyttää hyväksyvää, uteliaista asennetta ja sekä leikkiin mukaan heittäytymistä. Jotta kohtaamisesta tulisi luontevaa, on ohjaajan oltava tietoinen omaamansa tieto-aidon sekä tuntea käytössään olevat menetelmät ja työvälineet kanssa. Tähän pääseminen on yleensä matka, jossa ei voi kiiruhtaa vaan joka täytyy kulkea hitaasti kuunnellen ja ympäristöään havainnoiden. (Möller 2005A, 82 ja Mattila 2011, 127 – 130.)

5 PARISUHDE- JA PERHELEIRIEN 2014 ARVIOINTI

Arviointia varten kerätyssä aineistossa on käytetty määrällisen (kvantitatiivisen) menetelmän rinnalla myös laadullisia (kvalitatiivisia) menetelmiä. Aineisto on kerätty kolmella eri tavalla. Yhden osan aineistosta muodostaa leireille osallistuneiden täyttämän kyselylomakkeen tuottamat tulokset. Kyselystä saatua aineistoa ja tietoa on täydennetty osallistuvaan havainnointiin perustuvalla menetelmällä asiakkailta sekä leiriohjaajien kesken käydyissä palautekeskusteluissa kirjatulla pohdintoilla. Lisäksi olen koonnut aineistoa siitä, kuinka Kriminaalihuollon tukisäätiön kotisivuilla on kirjattu leirien tavoitteita ja toiminnan toivuttuja tuloksia ja vaikutuksia.

Kvantitatiivisen tutkimuksen yksi keskeinen piirre on tiedon kerääminen numeerisiin taulukoihin ja tilastoihin. Tätä arviointia tuotettaessa kvantitatiivista aineistoa on ke-

rätty asiakkaille suunnatulla kyselylomakkeiden osioilla. Se mahdollistaa asiakasläh-
töisen tiedon saamisen leirien toiminnasta ja käytänteistä. (Hirsjärvi Remes ja Saja-
vaara. 2009, 140.)

Hirsjärven ym. (2009, 161) mukaan laadullisen tutkimuksen lähtökohta on todellisen
elämän kuvaaminen, toimialan mahdollisimman kokonaisvaltainen tutkiminen sekä
pyrkimys löytää tai paljastaa tosiasioita. Laadullisena aineistona tässä tutkimuksessa
toimii asiakkaille suunnatun kyselylomakkeen avoimien kysymysten vastaukset, osal-
listuvalla havainnoinnilla kerätty asiakaspalaute, leirien ohjaajien haastattelut ja jär-
jestön Internet-sivuilta kerätty aineisto. Kokonaisuus mahdollistaa monipuolisen arvi-
oinnin luomisen leiritoiminnan tavoitteiden toteutumisesta.

Palautteiden analysointivaiheen aloitin litteroimalla kyselylomakkeet ja osallistuvan
havainnoinnin runkoon kirjatut merkinnät. Ryhmittelin saadut palautteet lomakkeille
määriteltyjen teemojen alle ja luokittelin rakentavat ja positiiviset palautteet omiin sa-
rakkeisiinsa. Lisäksi määrällisten palautteiden keskiarvot laskin yhteen ja tein niiden
pohjalta johtopäätöksiä. Vertasin litteroituja ja luokiteltuja palautteita ohjaajien pala-
vereissa kirjattuihin pohdintoihin. Tästä kokonaisuudesta syntyi leirien arviointi.

5.1 Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen parisuhdeleirin arviointi

Parisuhdeleiri toteutui lämpimän ja aurinkoisen sään vallitessa loistavassa yhteis-
hengessä. Leiri oli pilottileiri, joten oli hyvä, että leirin osallistuja kokoonpano oli suh-
teellisen pieni. Leirille valikoitui vankilasta puollettujen hakemuksien perusteella 4
pariskuntaa. Leirille osallistuneilta asiakkailta kerättiin sekä päiväkohtaiset palautteet.
Päiväpalautteilla tarkasteltiin asiakkaiden kehittymistä ja leirin toteutussuuntaa jo lei-
rin aikana. Lisäksi asiakkaat täyttivät leirin loppupalautteet, joilla tarkasteltiin leirin
tavoitteiden toteutumista sekä asiakkaiden motivaatioita ja tavoitteiden asettelua lei-
rillä järjestettyyn työskentelyyn. Lisäksi ohjaajien palavereista koottiin ajatuksia leirin
kulusta ja toiminnasta. Leirin koko koettiin sopivaksi sekä ohjaajien että parien tahol-
ta.

- ”Sopiva määrä uusia ihmisiä käsiteltäväksi”. – Rikosseuraamusasiakas kommentoi

KAAVIO 3.

1. Päiväkohtaiset palautteet (k.a.)	Naiset		Miehet		Naiset		Miehet	
	Maanantai 1.9.		Tiistai 2.9.		Keskiviikko 3.9.			
Päiväohjelman järjestelyt	4,5	4,75	4,75	4,75	4,5	4,75	4,5	4,75
Solmuja parisuhteessa kurssituntien sisältö	4,5	4,5	4,5	4,25	4,75	4,75	4,75	4,75
Ohjatut yhteiset keskustelut	4,25	4	4,5	4,75	4,75	4,75	4,75	4,75
Päivän ruoka	4	4,5	4,5	4,5	4,75	4,75	4,75	4,5
Päivän vapaa-aika	3,5	4,5	4,75	4,25	4,5	4,5	4,5	4,5
Kokemus vertaistuen saamisesta	3	4,25	4	4	4	4	4	4,5
Oma fiiliksesi päivästä	2,5	4,25	4,5	4,5	4,75	4,75	4,75	5
Yleisarvosana päivästä	3,75	4,75	4,5	4,75	4,5	4,5	4,5	5

Osallistujien mielestä parasta leirillä oli Solmuja Parisuhteessa -ryhmäkeskustelut, yhdessä olemisen, muihin tutustuminen ja ystäväystyminen toisten samassa elämäntilanteessa olevien pariskuntien kesken sekä ohjaajien osaava kohtaaminen. Ohjaajat kehuivat myös ryhmäkeskusteluiden onnistumista sekä yhteishenkeä, leirin tunnelmaa ja toiminnan sujuvuutta. Todennäköisesti leirin osallistujamäärä vaikutti yhteishengen muodostumiseen myönteisesti, sillä ihmiset ehtivät tutustua toisiinsa hyvin ja porukasta tuli tiivis sekä avoin. Leirin keskusteluryhmien ohjaaminen ei käynyt ohjaajille liian raskaaksi, joten kumpikin pystyi antamaan ohjauspanoksensa liikaa väsymättä. Iltaohjelmien vetämisessä ja ruokailuissa sekä siirtymätilanteissa ohjaajat kokivat, että leirillä mukana olleiden opiskelijoiden aktiivinen ja oma-aloitteinen työpanos helpotti vastaavien ohjaajien kokonaisvastuuta.

Leirin aikataulua pidettiin pääasiassa sopivana. Ensimmäisen päivän aikataulutus oli kahden asiakkaan mielestä liian tiukka. ”Olisin halunnut enemmän aikaa laskeutumiseen” – Siviilistä tullut puoliso kommentoi. On totta, että siviilistä tulleiden puolisojen arjen pyörittämisen stressi oli lähes käsin kosketeltavaa vielä toisen leiripäivän iltana. Leirin vastaavat ohjaajat kokivat myös, että henkilökohtaiset parikeskustelut olivat liian tiukalla aikataululla suunniteltu. ”Parikeskustelut ovat sen verran intensiivistä työtä, että niiden välillä pitäisi olla kunnolla taukoa” – Leirin vastaava ohjaaja kommentoi. Iltaisin oli sekä yhteistä ohjattua toimintaa, että vapaa-aikaa parien keskinäiselle yhdessä olemiselle. Leirikeskuksen saunat ja uima-allas olivat joka päivä asiak-

kaiden käytettävissä. Ilta ohjelma järjestelyihin ja vapaa-ajan määrään asiakkaat olivat hyvin tyytyväisiä.

KAAVIO 4.

2- Leirin loppupalaute tyytyväisyyskysely (k.a.)	Naiset	Miehet
	Torstai 4.9.	
Leiristä tiedottaminen	3,25	4,5
Leirille hakeminen	4	4,75
Leiripaikka	4,75	4,75
Majoitus	3,5	4,25
Leirin ohjelma	4,75	4,75
Ruoka	4	4,75
Leirikeskuksen työntekijät	4,75	4
Leirin ohjaajat	4	4
Tiedottaminen leirin aikana	4	4
Vapaa-ajan määrä	4,25	4
Leirin säännöt	3,25	3,75

Leirikeskusta, Turva- ja ensikotien liiton Sopukkaa pidettiin toimivana ja hyvänä leiripaikkana. Sopukan sijainti mahdollisti kauniin maiseman merelle. Majoitustiloihin oli tiin pääasiassa tyytyväisiä, tosin muutaman asiakkaan mielestä majoitustiloissa huonoa oli äänieristyksen puute ja parien sijoitusjärjestelyt *"Omat mökit pariskunnille."* – kuten yksi asiakkaista kirjoitti. Leirin vapaa-ajan toiminnoista kaikilta asiakkailta tuli palautetta, että liikkumistilaa ulkoillessa olisi pitänyt olla enemmän. Parit toivoivatkin, että olisi ollut mahdollista lähteä merenranta reitille kävelyretkelle. Leirillä puheissa arvostettiin kovasti leirikeskuksen kokonaisuutta monipuolista ja runsasta ruokatarjoilua, ja se näkyi myös palautteissa:

- *"Todella hyvää palvelua Heksulta ja +kiitos ihanasta ruuasta kokille ☺ <3<3"*, näin yksi pariskunta kommentoi.

Yhtä vaille kaikki leirille osallistuneista olivat asettaneet tavoitteekseen puolisonsa kanssa yhdessä olemisen ja tuen saamisen parisuhteen- sekä elämänsä sen hetkiin tilanteeseen. Palautekyselyn leirille hakemisen motiiveista selvisi, että puolison vankeus etäännyttää parisuhteen tilaa, ja sen eheytymiseen kaivataan neuvoja ja keinoja sekä ulkopuolista näkökulmaa suhteen tilasta.

- ”Mahdollisuutta rauhassa puhua asioista ja saada ulkopuolista tukea ja näkökantaa.” – Puoliso vankeudesta.

Ohjaajien havaintojen perusteella siviilipuolisoidenkin arjesta irrottauminen mahdollistui viimeistään kolmantena leiripäivänä, ja palautteista näkyi, että loman ja virkistytymisen tavoite täyttyi kaikkien asiakkaiden osalta. Vertaistuen kokemuskin kasvoi leirin edetessä ja loppupalautteissa näkyi leiriohjelman positiivinen vaikutus parisuhteen hyvinvointiin ja arjessa jaksamiseen asiakkaat kokivat saaneensa voimavaroja sekä työkaluja.

- ”Plussa oli että hienoa kun pääsee keskustelemaan asioista ja toivoo parantaa suhdetta ja itseään.” – kuten yksi rikosseuraamusasiakas kommentoi palautelomakkeessaan.

KAAVIO 5.

3. Leirin loppupalaute: vaikutus parisuhteen-/perheen hyvinvointiin (k.a.)		Naiset	Miehet
		Torstai 4.9.	
Olin itse motivoitunut osallistumaan leirintoimintoihin		4,75	4,75
Koin saaneeni tukea parisuhteelleni		4,75	4,75
Koin positiivisia kokemuksia leirillä		4,75	4,75
Leirin sisällöt tukivat voimavarojani		4,75	3,5
Koin saaneeni vertaistukea leirillä		3,75	4

Loppupalautekyselyn omien tavoitteiden saavuttamisesta yksi siviilipuolisoista koki tarvitsevänsä lisätukea ja voimavaroja parisuhteensa tilan eheyttämiseksi. Muutoin asiakkaat kokivat, että leiriohjelma tuki erittäin hyvin asiakkaiden itselleen asettamien tavoitteiden saavuttamista.

- ”Tämä leiri vastasi juuri niitä tarpeita mitä tarvitsen/ tarvitsemme tulevaisuuteen ja parisuhteeseen katsottuna.” – Nainen siviilistä.

5.2 Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen perheleirin arviointi

Kiponniemen leirikeskuksessa lokakuussa järjestetty perheleiri kokosi yhteen neljä erilaista perhettä Itä- ja Pohjois-Suomen alueilta. Leirillä järjestettyjen aikuisten ryh-

mien teemana oli tällä kertaa Parisuhteen palikat – kurssi, jota vetämään oli kutsuttu Ilkka ja Katja-Leena Klinga. Leirin järjestelyissä ja sen toteuttamiseksi tehtiin yhteistyötä ViaDia – järjestön kanssa. Leirin koko koettiin perheiden taholta sopivaksi ja myös ohjaajat pohtivat, että perheiden määrä oli sopiva, mutta yläkouluikäisiä lapsia olisi voinut olla enemmän.

Perheleirille osallistuneilta asiakkailta kerättiin joka päivä leiriarviointi palautteet, jotka toimivat ohjaajille asiakkaiden tyytyväisyyttä ja leirin toteutussuuntaa mittaavana työkaluna leirin aikana. Leirin viimeisenä päivänä kerättiin asiakkailta loppupalautteet, joilla tarkasteltiin leirin tavoitteiden toteutumista sekä asiakkaiden itselleen asettamien tavoitteiden saavuttamista. Lisäksi ohjaajien palavereissa leirin aikana koottiin ajatuksia asiakkaiden hyvinvoinnin kehittymisestä, leirin sisältöjen toteutumisesta ja toiminnasta. Myös lapsilta palautetta kerättiin lasten kuulemisen menetelmän avulla.

KAAVIO 6.

1. Itä- ja Pohjois-Suomen parisuhdeleirin kokoonpano:	
Pariskuntia yhteensä	4
Miesvankeja	3
Naisvankeja	1
Miespuolisoita	1
Naispuolisoita	3
Ohjaajia yhteensä	5
Vierailevat ohjaajat	2
Ohjaaja opiskelijat	1
Leirin kokoonpano yhteensä	20

KAAVIO 7.

2. Aikuisten osallistujien ikäjakauma Itä- ja Pohjois-Suomen perheleirillä:				
Ikäryhmä:	18-29v	30-39v	40 -49v	49 -62v
Miehet		4		
Naiset		4		

KAAVIO 8.

Lasten ikäjakauma Itä- ja Pohjois-Suomen perheleirillä:		
ikäryhmä	Lasten lukumäärä	
	Pojat	Tytöt
Alle 2-vuotiaat		1
2 - 5-vuotiaat	3	1
6 - 10 - vuotiaat		
yli 10 -vuotiaat	1	
Yhteensä	4	2

KAAVIO 8.

3. Päiväkohtaiset palautteet (k.a)

	Nai- set	Mie- het	Nai- set	Mie- het	Nai- set	Mie- het	Nai- set	Mie- het
	Maanantai 13.10		Tiistai 14.10		Keskiviikko 15.10		Torstai 16.10	
Päivöohjelman järjestelyt	4,25	4,25	4,25	4,25	4,33	4,25	4,67	4,25
Parisuhteen palikat kurssitun- tien sisältö	4,25	4,00	4,50	4,25	4,33	4,00	4,33	4,00
Ohjatut yhteiset keskustelut	3,25	4,00	3,75	4,25	4,33	4,25	4,33	4,00
Päivän ruoka	4,5	4,75	4,50	4,50	4,33	4,75	4,00	4,00
Päivän vapaa-aika	4	4,25	4,25	4,00	4,33	4,25	4,67	4,00
Kokemus vertaistuen saami- sesta	3,25	3,25	4,00	3,75	4,00	3,50	4,00	3,75
Oma fiiliksesi päivästä	4,25	4,50	4,00	4,50	4,33	4,25	4,67	4,50
Yleisarvosana päivästä	4,25	4,25	4,25	4,25	4,33	4,25	4,67	4,25

Perheet kommentoivat ohjelmaa säännölliseksi, monipuoliseksi ja pitäväksi, mutta joustavaksi. Ohjaajat pitivät ohjelmaa hyvänä ja sisällöllisesti monipuolisena, vaikkakin tiiviinä. (Perheleirin ohjelma Liite 5.). Parisuhteen palikat – ryhmistä asiakkaat kertoivat saaneensa paljon uutta ajattelemisen aihetta ja vanhempien keskinäiset keskustelut olivatkin ryhmien jälkeen jatkuneet pitkälle iltaan. Osa vanhemmista toivoi, että aikuisten keskusteluryhmät olisivat olleet enemmän toiminnallisia.

- ”Ryhmä keskusteluun toivoisin enemmän jotain toimintaa, pelien tms. ettei pelkkää istumista, vaikka aihe ajankohtainen ja mielenkiintoinen” – Äiti vankeudesta kommentoi.

Lisäksi yksilöllisiä perhekeskustelu mahdollisuuksia toivottiin lisää asiakkaiden taholta. Palautteenantaja itsekin sekä ohjaajat tosin totesivat, että leiriaika on rajallinen, eikä näin ollen yksilöllisiä perhekeskusteluita ole mahdollista järjestää enempää leirin puitteissa.

Lapsille järjestetyssä ohjatussa toiminnassa arvostettiin erityisesti ulkoilua ja ulkoleikkejä. Lisäksi tärkeänä pidettiin sitä, että lapset saivat leirillä kavereita ja saattoivat leikkiä yhdessä ja touhuta ulkoillessa. Uusien kaverisuhteiden muodostumista pidettiin tärkeänä, koska kaikilla lapsilla ei kotioloissa välttämättä ole vertaisiaan. Myös lapset itse toivat tämän esiin palautteessaan. Tosin leirille ainoana ”teini-ikäisenä” osallistunut poika, jäi ilman vertaisia ja hänelle yksilöllisesti kohdistettu ohjattu toiminta oli loppuleiristä aika vähäistä, ohjaajien ollessa ”kädet täynnä” pienten lasten ryhmiä toteuttaessa ja valvoessa. Leireille osallistuvia perheitä valitessa, olisi siis hyvä huomioida lasten ikäjakauma, jotta kaikille olisi tarvittaessa myös ikäistään seuraa.

KAAVIO 9.

Leirin loppupalaute tyytyväisyyskysely (k.a.)	Naiset	Miehet
Leiristä tiedottaminen	3	3
Leirille hakeminen	3,75	4,5
Leiripaikka	4,75	4,75
Majoitus	4,5	4,5
Leirin ohjelma	4,25	4,75
Ruoka	4,5	5
Leirikeskuksen työntekijät	5	4,75
Leirin ohjaajat	5	4,75
Tiedottaminen leirin aikana	4,75	4,75
Vapaa-ajan määrä	4,75	4,5
Leirin säännöt	4,5	4,5

Perheiden mielestä parasta leirillä oli parisuhteen palikat -kurssi, joka ilta lämmitetyt saunat sekä perheenä yhdessä olemisen mahdollisuus. Lisäksi tärkeänä pidettiin ohjaajien saatavilla olemista, tarvitsivat perheet sitten lastenhoitoa tai keskusteluapua.

- *"Leirillä parasta oli: Parisuhteenpalikat, lastenhoito, saunat, ja ammattitaitoiset ohjaajat ISO PLUSSA ☺". – Kuten yksi rikosseuraamusasiakas kommentoi.*

Myös vertaisuuden merkitys näkyi perheiden palautteessa. Yksi siviilivanhempi piti leirillä parhaana sitä, että sai kokemuksen, ettei ole ainoa vanhempi, joka elää kyseisessä elämäntilanteessa. Tätä kautta hän koki saaneensa voimavaroja arjessa jaksamiseen.

- *"Leirillä on saanut kokemuksen vertaistuesta, kun on tavannut muita vankiperheitä. On saanut voimavaroja arkeen, ja toivon siitä selviytymiseen." – Äiti siviillistä avautui.*

Ohjaajien mielestä leirillä parasta olivat paljon parien keskinäistä keskustelua synnyttäneet aikuisten ryhmät, retket, sekä lasten ilo ja yhdessä tekemisen riemu. Lisäksi ohjaajat arvostivat sitä, että mukana olivat vierailevat Parisuhteen palikat -kurssin vetäjät. Ohjaajien mielestä ikävää leirillä oli se, että kädet meinasivat välillä loppua kesken pienten lasten kanssa, lisäksi ohjaajien kesken mietinnässä oli, että mitä tehdä, jos ohjaaja tai ohjaajat sairastuvat leirillä. Varamiehistöä olisi hyvä miettiä sairastumisten varalta etukäteen, mahdollisesti yhteistyönä paikallisten järjestöjen kanssa.

Leiriympäristö ja majoitustilat saivat asiakkailta paljon kehuja. Paikkaa pidettiin sopivana perheleiriympäristönä, lasten palautteissakin "oma mökki" ja leirikeskuksen pihan "jäätelökioski" mainittiin positiivisessa merkityksessä. Leirikeskuksen työntekijöiden palvelualltiutta ja ystävällisyyttä perheet kommentoivat ensiluokkaiseksi. "Kuin viiden tähden hotellissa", näin yksi perhe kommentoi. Lisäksi sekä ohjaajat, että perheet kokivat että leiripaikassa oli hyvät retkeily-, ulkoleikki- ja pelimahdollisuudet. Kosteasta säästä huolimatta, tyyni ja lähes sateeton ilma, mahdollisti jokapäiväisen ulkoilun. Pääsivätpä lapset nauttimaan ensilumestakin leirin loppumetreillä. Leiripaikan huonoiksi puoliksi mainittiin vapaa-ajan toimintaa varten yhteisten oleskelutilojen puute. Leirikeskuksen ruoka oli erinomaista ja monipuolista sekä usein miten myös lasten mieleen, mutta siihen liittyen toivottiin, että aamupala olisi voinut olla aikaisemmin pienimpiä lapsia ajatellen. Ohjaajien havainnoinnin perusteella, lapsillekin ruoka maistui oikein hyvin. Kehittämiseksi kuitenkin nousi, että nuorille voisi laatia oman kevyemmän version aikuisten kyselylomakkeesta:

- *"Meiltäkin olisi voinut kysyä ruuasta"* – Kritisoi 14 – vuotias poika lasten palautelomaketta

Ohjaajat sekä asiakkaista moni koki perheenä yhdessäoloaan onnistuneena. Suurin osa perheistä kokikin, että leirillä sai pitkästä ajasta oleskella paljon perheensä kanssa ja olla yhdessä. Lasten palautteissa, varsinkin isän läsnäolo näkyi positiivisina kuvina, eleinä ja sanoina. Lisäksi kaikki rangaistusta suorittavat vanhemmat kokivat, että perheen kanssa olemista oli leirillä todella paljon ja näin suhde Lapseen/lapsiin rakentui leirillä läheisemmäksi.

- *"Saatiin yhteistä aikaa ja isä-lapsisuhde vahvistui, joka lämmitti mieltäni"*. – Äiti siviilistä kertoi.

Yhdessäoloa tukevista ohjelmista vanhemmat mainitsivat mielekkäimmäksi tikkupulapaistoretken ja yhteisen perhekuva-askartelutuokion. Osa vanhemmista toivoi palautteessa lisää vertaistukeen painottuvaa ohjelmaa. Ohjaajien kesken pohdittiin myös, että yhteistä ohjattua toimintaa olisi voinut olla perheille enemmän, ja toisaalta ohjaajien kesken mietittiin, että vanhemmille olisi hyvä täsmentää ennen leiriä yhdessäolon tavoitetta, koska perheleirillä pääsee irrottautumaan vankilan struktuureista, vankeuden tuomasta ahdistuksesta, arjen askareista ja kotitöistä, on siellä mahdollisuus viettää aikaa yhdessä perheen kesken. Suurin osa perheistä tämän mahdollisuuden käyttikin hyödykseen.

- Leiriltä mainitsemisen arvoisinta oli: *"Yhteinen tekeminen ja yhdessä olo perheenä."* – Isä vankeudesta, kirjoitti.

KAAVIO 10.

4. Leirin loppupalaute: vaikutus parisuhteen-/perheen hyvinvointiin (k.a.)

	Naiset	Miehet
	Perjantai 17.10.	
Olin itse motivoitunut osallistumaan leirintoimintoihin	4,75	4,5
Koin saaneeni tukea parisuhteelleni	4,75	4,5
Koin positiivisia kokemuksia leirillä	4,75	4,5
Leirin sisällöt tukivat voimavarojani	4,75	4,5
Koin saaneeni vertaistukea leirillä	3,75	3,5

Ohjaajien mielestä perheiden yhteishenki leirillä koettiin hyväksi, mutta ettei yhteishenki ollut perheleirillä yhtä tiivis, kuin aiemmin järjestetyllä parisuhdeleirillä. Tämä luultavasti johtui siitä, että leiriläisten majoitus oli liian hajallaan, ja näin vaikutti yhteisöllisyyden muotoutumiseen. Kuitenkin perheet antoivat palautetta, että lapset olivat viihtyneet leirillä hyvin, erityisesti ne, joilla oli ikätovereita leirillä. Tämä vahvistui myös lasten antamassa palautteessa iloisin aurinkonaamoin toiminnan ja uusien ystävien kohdassa.

Perheet pitivät ohjaajia ammattitaitoisina, auttavaisina ja jaksavina. Perheet arvostivat sitä, että ohjaajat saivat luotua lämpimän suhteen lapsiin ja kohtasivat niin lapset kuin aikuiset yhtä hyvin ottamalla jokaisen perheen yksilölliset tarpeet huomioon. Ohjaajat itse pitivät ohjaajia omatoimisina, ammattitaitoisina ja läsnä olevina.

- ”Hyvä yhdessä tekemisen meininki.”, vastaava ohjaaja kommentoi leirin loppupalaverissa.

Lisäksi palautteen perusteella moni vanhempi oli erittäin tyytyväinen ohjaajilta saamaansa tukeen ja tietoon, jonka avulla sai voimaa hakea vanhemmuuteen ja parisuhteen ylläpitämiseen apua oman asuinalueensa palveluista tulevaisuudessa.

5.3 Leiriarvioinnin johtopäätökset

Ehjä perhe -toiminnan tavoite edistää rikosseuraamusasiakkaan, hänen puolisonsa ja heidän lastensa hyvinvointia leiritoiminnan kautta voidaan leiriarvioinnin tulosten mukaan nähdä onnistuneen. Toiminnan syksyllä 2014 järjestämät parisuhde ja perheleirit loivat asiakkaille mahdollisuuden virkistytymiseen, lomailuun sekä vanhemmuuden ja perheen keskinäisen vuorovaikutuksen eheytymisprosessin käynnistymiseen. Tulevia parisuhdeleirejä ajatellen voisi kuitenkin pohtia keinoja tai toimintoja, jolla vapaudessa elävien puolisoitten arjesta irtiottokykyä voitaisiin tukea heti leirin alkuvaiheessa. Tämä voisi olla esimerkiksi yhteinen ohjattu patikka tai kävelyretki lähiympäristöön.

Ohjaajien näkökulmasta leirillä asiakkaiden kanssa intensiivinen työskentely ja kohtaaminen keskustelujen ja toiminnallisten menetelmien kautta toi esiin kohderyhmän parien ja perheiden keskinäisiä, toisen aikuisen vankeudesta johtuvia, ongelmia. Näiden ongelmien ratkaisemiseen kyettiin leirin ryhmä- ja parikeskustelujen kautta antamaan työkaluja ja voimavaroja. Ohjaajien palveluohjauksellinen työ edesauttoi asiakkaita kykenemään, jatkamaan työskentelyä hyvinvointinsa eteen vielä leirin jälkeenkin. Lisäksi niin palautteiden kuin havaintojenkin perusteella asiakkaiden omat toiveet ja motivaatio on saada tukea perheen voimavaroja ja vanhemmuutta vaikeutaneeseen tilanteeseensa. Yhdessä perheenä oleminen leirillä on avoimempaa ja puhtaampaan vuorovaikutukseen vapauttavaa, kuin vankilan tapaamisympäristössä. Leirit ovatkin monelle parille ja perheelle ensimmäinen pidemmän tapaamisen mahdollistava ja heidän välisten ongelmien ratkaisuihin ohjaava ja kannustava palvelukonaisuus. (Sassi 2011, 7.)

Leireillä käytössä olleet päiväkohtaiset palautelomakkeet toimivat erittäin hyvin ohjaajille, asiakkaiden edistymistä leiritavoitteiden mukaisesti seuraavana työvälinaikana. Loppupalautteista nousi yksi kehittämiskohde esiin; Leiristä ja sen aikatauluista sekä leirille valituksi tulemisesta olisi hyvä tiedottaa suoraan vapaudesta tulevalle puolisoille/ perheelle. Leiriohjelmiin voisi suunnitella aloitukseen enemmän ”väljyyttä” ja palautteiden täyttämisaikaa olisi hyvä olla etukäteen suunniteltu sekä kirjattu ohjelma-aikatauluun. Leiriohjelmaan suunnitellut osallistujille yhteiset ohjatut tuokiot mahdollistavat vertaistuen kokemuksen saamisen ja jakamisen, mutta tulevien leirien suunnittelussa voisi huomioida vertaisten keskinäisen vapaa-ajan viettoon mahdollistamisen, esimerkiksi saunailloin mies- ja naisryhmissä erikseen. Tällä tavoin mahdollistettaisiin intensiivisempi kohtaaminen samassa elämäntilanteessa olevien kesken. Lapsille uusien sosiaalisten suhteiden luominen ja vertaistuen kokemus mahdollistuu parhaiten, kun leiriosallistuja valinnoissa huomioidaan lasten ikäjakauma etukäteen.

Ehjä Perhe – leiriarviointin perusteella voidaan todeta, että ne panostavat rikosseuraamusasiakkaan sosiaaliseen hyvinvointiin, perhekeskeiseen näkökulmaan ja kokemusten vaihtoon vertaisten kesken. Pariskunnat ja perheet hyötyivät yhdessä vietetystä ajasta ja saivat leiriltä paljon työkaluja ja voimavaroja hyvinvointinsa ja arjessa jaksamisensa tueksi. Vuorovaikutus arjesta poissaolevan vanhemman ja lasten välillä vahvistui jälleen luontevaksi ja vanhemmat saivat myös parisuhteen kannalta elin-

tärkeää kahdenkeskeistä aikaa. Monen parin kohdalla virittyi ajatus siitä, että oman parisuhteen eteen kannattaa tehdä töitä. Lisäksi rangaistusta suorittaneiden ajatukset rikoksettomasta elämästä vapauduttuaan vahvistuivat, ainakin palautteiden perusteella. Leireillä asiakkaiden keskinäisistä keskusteluista selvisi, että monelle toimintaan osallistuneelle rikosseuraamusasiakkaalle tulevaisuus ja paluu perheensä luokse olivat epävarmaa. Tämä johtunee siitä, että vankila ympäristö ja sen määräämät joustamattomat struktuurit etäännyttävät rikosseuraamusasiakkaita puolisoistaan ja perheistään. (KRITS 2015.)

- *”Ohjelma ylitti odotukset kyllä, aivan mahtava tapa auttaa vankeja/perheitä jotta vanki saa syyn tulla siviiliin ja pysyä siellä”* – Rikosseuraamusasiakas Etelä-Suomesta.

6 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN JOHTOPÄÄTÖKSET JA PÄÄTÄNTÄ

Rikosseuraamusasiakkaan arki vankilassa ja hänen perheensä arki siviilissä, ovat kaksi erilaista maailmaa joiden yhdistämiseksi tarvitaan moniammatillista koordinoitua asiakastyötä eri alalla toimivien sektorien välisessä verkostoyhteistyössä. Ehjä Perhe – toiminta, ja siihen liitetty parisuhde- ja perheleiritoiminta ovat hyvä alku alan sektorien välisen asiakastyön verkostoitumiselle.

Uuden vankeuslain sisältämät mahdollisuudet vaiheittaiseen vapautumiseen kuntouttavilla järjestelyillä luo puitteet viranomaistyön ja siviilitoimijoiden väliselle yhteistyölle. Palveluiden ja yhteisten toimintamallien kehittäminen verkostoyhteistyössä antaa toivoa rikosseuraamusasiakkaan yhteiskuntaan kiinnittymiseen tukevalle kattavalla palveluverkostolle. Verkostoyhteistyössä ja palveluiden kehittämisessä Kriminaalihuollon tukisäätiö tuo esiin tarpeen rikosseuraamusasiakkaan ja hänen läheisverkoston kokonaisvaltaisen näkökulman huomioonottamiseksi, ja siksi säätiö onkin varten otettava yhteistyökumppani rikosseuraamusalan perhetyön palveluita suunniteltaessa ja toteuttaessa. Yhtä kaikki niin siviilitoimijoiden kuin rikosseuraamuslaitoksen alaisuudessa toimivien perhetyötä tekevien tavoite on sama; rikosseuraamusasiakkaan takaisin yhteiskuntaan kiinnittäminen aktiiviseksi ja hyödylliseksi, itsenäisesti toimivana kansalaisena. Kuntouttavalla ja palveluohjauksellisella työotteella voidaan

saavuttaa se suurin päämäärä; eli uusintarikollisuuden vähentäminen ja siitä aiheutuvien yhteiskunnallisten kulujen minimoiminen. (Järvelä 2011, 235 - 238.)

Ehjä Perhe – leiritoiminta on asiakaspalautteiden perusteella asiakkaiden omaa elämänhallintakykyä tukevaa toimintaa, mutta määrällisesti toiminta kattaa hyvin pienen osan sitä tarvitsevia kohderyhmän asiakkaita. Siksi olisikin tärkeää, että vankiloiden omaa leiritoimintaa sekä vankiloiden ja muiden järjestöyhteistyötoimijoiden leiritoimintaa tulisi kehittää ja järjestää enemmän. Lisäksi taloudellisten resurssien suuntaaminen leiritoiminnan henkilöstöresursseihin mahdollistaisi näinkin tuottavan kuntouttavan palvelun lisäämisen rikosseuraamusalalle. Jotta saataisiin perusteltuja lisäresursseja leiritoiminnan lisäämiseksi, kattamaan suuremman osan kohderyhmän asiakkaista, tarvitsee nykyistä toimintaa kehittää ja arvioida tuloksellisuuden todentamiseksi enemmän ja jatkuvasti, sekä muistaa jalkauttaa arvioinnilla tuotetut tulokset resursoinnista päätöksiä tekeville tahoille ja muille verkostotoimijoille. (RAY 2013, 9.)

6.1 Kokemukset ja työn arviointi

Opinnäytetyön päätavoitteena oli tuottaa asiakaslähtöinen arviointimalli Ehjä Perhe – leiritoiminnan tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden todentamiseksi sekä kehittämistarpeiden kartoittamiseksi. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta ja kokonaisvaltaisen arvioinnin tuottaminen osoittautui minulle hyvin haasteelliseksi ja suuren työmäärän vaativaksi tehtäväksi. Uskon, että lähtökohtani arvioinnin kehittämiseksi olivat alkuun väärä, koska olin tehnyt työn rajaukset sen mukaan, että meitä olisi ollut kaksi opiskelijaa tuottamassa suurempaa kokonaisuutta. Lisäksi annoin kutsumukseni ja työharjoittelun kautta lisäinnostukseni alan perhetyöhön viedä prosessia eteenpäin, joten siksi työn rajaaminen oli minulle todella vaikeaa.

Toimivan arviointityökalun luominen ja käyttöönotto kuitenkin vaikuttaisivat onnistuneen, mutta omasta mielestäni itse arviointimallin kehittäminen jäi hieman puolitiehen. Työtä olisi voinut jatkaa luomalla toimiva mittaristo itse arvioinnin kokoamiseksi. Alun perin minun pitikin olla kokonaisvaltaista toimivaa arviointia kehittämässä yhdessä opiskelijakollegan kanssa, mutta hän jäi jo ensimmäisen pilottileirin jälkeen opinnäytetyöprosessista pois, ja yksin en kyennyt viemään tutkimuksellista kehittä-

mistoimintaa loppuun asti. Kyselylomake on kuitenkin erittäin hyvä alku, josta on varmasti tilaajalle hyötyä leiritoiminnan kehittämiseksi.

Prosessin loppuvaiheessa pohdin myös, että tuottamani kyselylomake tuottaa aineistoa rikosseuraamusasiakkaan sekä hänen läheistensä kuntoutumisen tarpeesta sekä yhteisestä motivaatiosta sitoutua saattamaan leirillä aloitettu eheytymisprosessi loppuun asti, joten aineistosta voisi hyötyä tutkimuksellisesti, selvittäessä lisää perusteita sille miksi leiritoimintaa kannattaa ja pitää tuottaa em. kohderyhmälle tulevaisuudessaakin. Minun kohdaltani tosin prosessi päättyi, joten toivon, että joku toinen ottaisi tästä kopin ja kehittäisi aloittamaani työtä tulevaisuudessa tutkimuksellisesta näkökulmasta.

Hollannissa toteutetun kuntoutukseen osallistumista ja hoidon loppuun suorittamista ennakoivat tekijät vankilan kuntoutusohjelmassa (Prison-Based Rehabilitation: Predictors of Offender Treatment Participation) -tutkimuksen mukaan rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutukseen osallistumismotivaatioon ja kuntoutuksen loppuun suorittamiseen vaikuttavista tekijöistä tunne- ja lähisuhde-elämän vaikeudet vaikuttavat kielteisesti. Tutkimuksessa pohdittiin, että tunne- ja lähisuhde-elämän vaikeuksista kärsivien tai pitkän rikoshistorian omaavien vankien kohdalla tulisi miettiä, kuinka heidät saadaan paremmin kiinnitettyä kuntouttaviin ohjelmiin (Bosma, A, Kunst, M, Reef, J, Dirkzwager, A, & Nieuwbeerta, P. 2014).

Em. tutkimuksesta voin tehdä johtopäätöksen, että rikosseuraamusasiakkaiden myönteisten sosiaalisten suhteiden eheyttä edistävillä toimenpiteillä, kuten vankeusaikaisella perhetyöllä voidaan motivoida rikosseuraamusasiakasta osallistumaan kuntouttavaan toimintaan sekä rikoksettomaan elämään vankeusajan jälkeen. Kehittämäni arviointilomakkeen tuottamalla aineistolla voisi todentaa mahdollisesti saman johtopäätöksen, mutta otannan tulisi olla suurempi jotta johtopäätös olisi luotettava.

Lasten kuulemisen – menetelmän syntyisestä prosessin aikana olen erityisen ylpeä, sillä sen todettiin olevan niin loistavasti toimiva kokonaisuus, että se jalkautettiin pysyväksi osaksi Ehjä Perhe – toiminnan vankien lasten vertaistukiryhmän ohjelmaan. Em. Taimi – ryhmässä arvioinnin aarrekaartta on kehittynyt jo opinnäytetyöprosessin aikana lisää ja tulee varmasti kehittymään menetelmää käytettäessä säännöl-

lisesti. Lisäksi menetelmän tuottamat arvokkaat lasten mielipiteet tukevat itse Taimi – ryhmän ja perheleiritoiminnan kehittämistä lapsilähtöisempään suuntaan.

Loppujen lopuksi olen tyytyväinen omiin aikaansaannoksiini ja varsinkin siihen mitä itse opin opinnäytetyöprosessin aikana. Kykenen nyt tunnistamaan omat ammatilliset vahvuuteni ja heikkouteni, joiden avulla osaan kehittää itseäni jatkossa paremmaksi yhteisöpedagogiksi. Sillä mielestäni kukaan ei ole tarpeeksi hyvä ammattilainen, aina on jotain mitä voi oppia ja uudistaa itsessään työstä saatujen kokemuksiensa kautta, mielestäni ne, jotka ymmärtävät sen ovat parhaimpia asiakkaiden hyvinvointia edistäviä ammattilaisia.

6.2 Lopuksi

Kriminaalihuollon tukisäätiön lapsi- ja perhetyön yksikkö on koko harjoittelu- ja opinnäytetyöprosessini aikana tarjonnut minulle mahdollisuuden osoittaa, että yhteisöpedagogeilla on paljon annettavaa, oman osaamisensa pohjalta rikosseuraamusalan perhetyölle ammatillisessa merkityksessä. Yhteisöpedagogit koulutetaan sosiaalisen vahvistamisen asiantuntijoiksi ja menetelmien osajiksi. Lisäksi olen mielestäni onnistunut opinnäytetyölläni todistaa, että yhteisöpedagogeilla on koulutuksensa puolesta kykyä kehittää toimintoja rikosseuraamusalalla. Loppujen lopuksi meillä yhteisöpedagogeilla on sama ammatillinen tavoite, kuin jokaisella kriminaalihuollon sektorilla toimivalla työntekijällä; vahvistaa asiakkaitaan kehittymään tai kuntoutumaan aktiiviseksi ja hyödylliseksi kansalaiseksi, yhteiskuntamme jäseneksi. Päätän työni minut alalle saaneen erityiskasvatuksen kurssilla luennoineen lehtorin sanoihin;

- *”Yhteisöpedagogeilla on monipuolista osaamista liittyen kasvatukseen sekä yhteisö- ja järjestötyöhön, joiden avulla on mahdollista osallistua eri tavoin nuorisovankien, vankien lasten ja perheiden sekä erilaisten kuntouttavien toimintojen kehittämisen”* (Lindström & Kumlander 2014,52).

LÄHTEET

- Bosma, A, Kunst, M, Reef, J, Dirkzwager, A, & Nieuwbeerta, P. 2014. Prison-Based Rehabilitation: Predictors of Offender Treatment Participation. Hollanti 2014. Crime & Delinquency, September 26, 2014. Viitattu 25.3.2015 <http://cad.sagepub.com/content/early/2014/09/25/0011128714549654.abstract>
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Herranen, Jatta & Junttila-Vitikka, Pirjo 2010. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen 3/2010. Nuorisotutkimusseura ry.
- Holma, Tupu 2003. ITE2 – opas uudistuneen itsearviointi- ja laadunhallintamenetelmän käyttöön. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Juntunen, Asta – Lönnroth, Tarja 2007. – Saanko tukea? – Miten Perheiden tuki – projekti vastaa vapautuvan vangin lapsen tuen tarpeisiin. Opinnäytetyö, DIAK sosionomi (AMK)
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima
- Järvelä, Sampo 2011. Yhteisö ja integraatio. Teoksessa Lavikkala, Raino (Toim.) ja Linderborg, Henrik -rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2/2011. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere 2011
- Karsikas, V. 2003. Perhe muurin toisella puolella. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003. Vammala: Vammalan kirjapaino OY.
- Kaurala, Marjatta. 2009. Mitä kuuluu vangin läheisille? – Sosiaalisen tilanteen kartoitus. Monisteita 3/2009. Kriminaalihuollon tukisäätiö.
- Kivivuori, Janne 2008. Rikollisuuden syyt. Kustannusosakeyhtiö Nemo: Jyväskylä.
- KRITS 2015. Kriminaalihuollon tukisäätiön nettisivut www.krit.fi/ viitattu 15.2.2015, sivut päiv. 2015
- Laine , Matti 2011. Rankaisu ja kuntoutus. Teoksessa Lavikkala, Raino (Toim.) ja Linderborg, Henrik -rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2/2011. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere 2011.
- Lapsiasia 2015. Lapsiasiavaltuutetun internetsivut: viitattu 3.3.2015 <http://lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/> päiv. 2015

- Lindström, Janica ja Kumlander, Kimmo (toim.) 2014 -JÄRJESTÖJEN MONET ROOLIT KRIMINAALITYÖSSÄ
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). Keskusjärjestö. Kerhon ohjaaja – pilottikoulutuksen koulutusmateriaali, Lasten kuuleminen kerhossa ESA Print Oy 2009.
- Mattila, Kati-Pupita. Lapsen vahvistava kohtaaminen. PS-kustannus. Bookwell oy Juva 2011
- Mäki, Jukka 2014. Vapautuvien asialla –Kriminaalihuollon tukisäätiö. Teoksessa: Lindström, Janica ja Kumlander, Kimmo (toim.) 2014 -JÄRJESTÖJEN MONET ROOLIT KRIMINAALITYÖSSÄ.
- Möller, Sointu (2005) Arviosta sanoisin. Tutkimus lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen liittyvän arvioinnin mallintamisesta. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaattitutkimus. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Möller, Sointu 2005. Suunnitelmallinen työskentely tekee lapsesta asiakkaan. Teoksessa Reijonen, Mikko (Toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön. – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. PS-kustannus. Otavan kirjapaino Oy.
- Pesonen, Herkko 2007. Laatua! Asiantuntijaorganisaation laatuopas. Juva: WS Bookwell Oy.
- Portti vapauteen 2015. Krinaalihuollon tukisäätiön Portti vapauteen -internetsivusto. Viitattu 30.1.2015. www.porttivapauteen.fi
- RAY 2012–2015. Raha-automaattiyhdistyksen Avustusstrategia 2012 – 2015. Viitattu 23.3.2015.
https://www.ray.fi/sites/default/files/emmi_mediabank/Avustusstrategia_2012-2015.pdf .
- RAY 2013. Itsearviointi toiminnan kehittämisen välineenä. Viitattu 23.3.2015.
https://www.ray.fi/sites/default/files/emmi_mediabank/Itsearviointiopas.pdf
- Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003 Perhe muurin ulkopuolella – Työryhmän mietintöjä. Viitattu 23.3.2015.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/kX66Am1fz/1_2003_Perhe_muurin_toisella_puolella.pdf
- Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön linjaukset 2013, Viitattu 21.3.2015.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi- ja_perhetyon_periaatteet .pdf

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvantiMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 21.3.2015..
[Http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/](http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/)
- Sassi, Tarja & Huhtimo Petra (toim.) 2006. Kun perhe lusii. Opas vapaudessa rikostaus- taisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Helsinki: Kriminaali- huollon tukisäätiö.
- Sassi, Tarja & Huhtimo, Petra 2009. ”Koettiin olevamme se perhe...” – Ehjä Perhe – Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan arviointi. Kriminaali- huollon tukisäätiön Monis- teita 1/2009.
- Sassi, Tarja 2011. Ehjä perhe – Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmä- toiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti 2007–2011. Loppuraportti. Kriminaali- huollon tukisäätiö. Monisteita 5/2011.
- Setlementtiliitto 2015. internetsivusto viitattu 21.3.2015
<http://www.setlementti.fi/arviointi/>
- SOSTE 2015. Suomen sosiaali ja terveys ry, Arviointitoiminnan www-sivut: viitattu 28.3.2015 <http://www.soste.fi/elinvoimaiset-jarjestot/arviointitoiminta.html>.
- THL 2015 Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, Lastensuojelun käsikirja. Perhetyö avo- huollon tukitoimena. Viitattu: 29.3.2015 [http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun- kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo](http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo)
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere. Tampereen Yli- opistopaino Oy. Juvenes Print. Tampere University Pres. 3. korjattu painos.
- Uusimäki, Mervi 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, Mikko (Toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön. – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. PS- kustannus. Otavan kirjapaino Oy.
- Vankeuslaki (L767/2005)
- VAO 2012. Päivä kerrallaan – Opas läheiselle ja rangaistukseen tuomitulle. Vankien Omaiset ry, 2012. Painotalo Picaset oy, Helsinki 2012.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilka, Hanna 2007. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

1. Parisuhdeleirin ohjelma
2. Osallistuvan havainnoinnin runko
3. Päiväkohtainen palautelomake – pilotti
4. Loppupalautelomake – pilotti
5. Perheleirin ohjelma
6. Päiväkohtainen palautelomake – lopullinen
7. Loppupalautelomake – lopullinen
8. Leiriarviointiraportti 2014
9. Lasten kuulemisen – menetelmäopas
10. Lasten kuulemisen – menetelmän palautelomake

LIITE 1. Parisuhdeleirin ohjelma

PARISUHDELEIRIN OHJELMA**MAANANTAI**

- 9.00 Ohjaajat saapuvat
 10.30 Tervetuloa! Majoittuminen/ohjaus ja opastaminen
 11.30 Lounas
 12.30 Tervetulo-tilaisuus! Esittelyt ja käytännöt
 13.30 Päiväkahvi
 14.00 - 15.00 **Keitä me olemme?**
 - *tutustuminen, leirin tavoitteet ja sisältö*
 15.00 - 16.15 - *solmu parisuhteessa, solmun määrittely*
 16.15 Päivällinen
 17.30- **Miten tähän on tultu?**
 19.30 - *yhteisen taipaleen tarkastelu*
 20.00 Iltapala
 21.00 Hyvää yötä!

Klo: 21.00 - 22.00 Ohjaajien palaveri
 ○ *päivän purku*

TIISTAI

- 8.00 Ohjaajilla päivän suunnitteluhetki
 8.30 Aamupala
 9.00- **Miltä tuntuu?**
 11.00 *Omien ja kumppanin tunteiden tunnistaminen*
 11.30- Lounas
 Lepoa, ulkoilua ja yhdessäoloa
 12.00 - 13.30 Yksilökeskustelut
 13.30 Päiväkahvi
 14.00- **Rakkaus ja seksuaalisuus parisuhteessa**
 16.00 - *Intohimo ja hellyys*
 - *kehonviestien kuunteleminen*
 16.15 Päivällinen
 17.00- Vapaata yhdessäoloaikaa
 17.00 -18.00 Parikeskustelu
 18.00 -19.00 Parikeskustelu
 19.00 -20.00 Parikeskustelu
 20.00 Iltapala
 21.00 Hyvää yötä!

Klo: 21.00 - 22.00 Ohjaajien palaveri

- päivän purku

KESKIVIIKKO

- 8.00 Ohjaajilla päivän suunnitteluhetki
 8.30 Aamupala
 9.00- **Missä ollaan nyt?**
 11.00 *Solmutilanteen jäsentäminen: luulot, uskomukset...*
 11.30 Lounas
 12.00- Lepoa, ulkoilua ja yhdessäoloa
 Yksilökeskustelut
 13.30 Päiväkahvi
 14.00- **Mitä tahdon?**
 - toiveet, unelmat ja päämäärät=> yhteisen päämäärän muotoilu
 16.00 - sanoista tekoihin=> toiminta ideat ja toiminta sopimukset
 16.15 Päivällinen
 17.00- Vapaata yhdessäoloaika
 17.00 -18.00 Parikeskustelu
 18.00 -19.00 Parikeskustelu
 19.00 -20.00 Parikeskustelu
- 20.00 Iltapala
 21.00 Hyvää yötä!

Klo: 21.00 - 22.00 Ohjaajien palaveri

- päivän purku

TORSTAI

- 8.00 Ohjaajilla päivän suunnitteluhetki
 8.30 Aamupala
 9.00- **Mitä eväitä saatiin?**
 - *Palaute, yhteenveto ja kurssin päättäminen*
 11.00
 11.30 Lounas
 12.00- Siivous ja pakkaaminen
 14.00 Lähtökahvit ja 14.30 Hyvää kotimatkaa!
Klo: 15.00 - 16.00 Ohj.palaveri /leirin purku

LIITE 2. Osallistuvan havainnoinnin runko PARISUHDELEIRIN HAVAINNOINTIRUNKO

HUMAK/ KRITS

PÄIVÄKOHTAINEN ARVIOINTI HAVAINNOINTIRUNKO

1. Osallistuva havainnointi; MAANANTAI.

Teemat:

- Taustatiedot
- Osallistujien motivaatio leirille osallistumisesta
- Osallistujien tavoiteasettelu
- Osallistujien parisuhteen tila

2. Osallistuva havainnointi; TIISTAI

Teemat:

- Havaintoja osallistujien edellisen päivän ajatuksista yön jälkeen;
- Mitä tunteita osallistujat ilmaisevat ja Miten?
- Osallistujien osallistumisen havainnointia (motivaatio, mukana pysyminen, aktiivisuus/passiivisuus)

3. Osallistuva havainnointi; KESKIVIIKKO

Teemat:

- Havaintoja osallistujien edellisen päivän ajatuksista yön jälkeen;
- Havaintoja osallistujien ajatuksista leirin etenemisestä, sisällöistä
- Havaintoja osallistujien tavoitteiden toteutumisesta/ unelmista

4. Osallistuva havainnointi; TORSTAI

Teemat:

- Havaintoja osallistujien edellisten päivien ajatuksista yön jälkeen;
- Havaintoja osallistujien aktiivisuudesta, voimavaroista ja tavoitteiden toteutumisesta
- Havaintoja osallistujien ajatuksista "Mitä leirin jälkeen"

LIITE 3. Päiväkohtainen palautelomake – pilotti
PARISUHDELEIRIN PÄIVÄKOHTAINEN PALAUTE

HUMAK/ KRITS

Arvioi leiripäivän sisältöä arvoasteikolla 1-5.

(1=heikko, 2=tyydyttävä, 3=melko hyvä 4=hyvä, 5=erinomainen)

Päiväohjelman järjestelyt	1	2	3	4	5
Solmuja parisuhteessa kurssituntien sisältö	1	2	3	4	5
Ohjatut yhteiset keskustelut	1	2	3	4	5
Päivän ruoka	1	2	3	4	5
Päivän vapaa-aika	1	2	3	4	5
Kokemus vertaistuen saamisesta	1	2	3	4	5
Oma fiiliksesi päivästä	1	2	3	4	5
Yleisarvosana päivästä	1	2	3	4	5

VAPAA SANA (risut, ruusut, toiveet?)

LIITE 4. Loppupalautelomake – pilotti PARISUHDELEIRIN PALAUTELOMAKE

HUMAK/ KRITS

Palautteella kartoitetaan Kriminaalihuollon tukisäätiön leiritoiminnan kehittämistarpeita ja selvitetään leirin merkityksellisyyttä Kriminaalihuoltosäätiön kuntouttavana palvelukokonaisuutena.

Vastaathan lomakkeeseen nimettömänä.

1. TAUSTATIEDOT

Sukupuoli nainen mies joku muu

Syntymävuosi _____

Rooli vanki puoliso lapsi

Siviilisäätö naimisissa avoliitossa rekisteröity parisuhde eronnut

Parisuhteen kesto alle 1v. 1-3v. 4-10v. yli 10v.

Lapsia ei kyllä, montako lasta? ____

kotipaikkakunta _____

Mistä sait tiedon leiristä?

Aiemmat tukipalvelut, joista olet saanut apua? (esim. KRITS, VAO, perheneuvola, lastensuojelu, aikuissosiaalityö yms.)

PARISUHDELEIRIN PALAUTELOMAKE

HUMAK/ KRITS

2. AJATUKSET ENNEN LEIRIÄ

Mikä sai sinut hakeutumaan leirille?

Mitä odotuksia/ toiveita sinulla oli leiriltä?

Mitkä olivat itsellesi asettamat tavoitteet leirillä, vai oliko sellaisia?

3. AJATUKSET LEIRIN KULUSTA

Vastasiko leirin ohjelma odotuksiasi?

Toteutuivatko itsellesi asettamasi tavoitteet leirin aikana?

PARISUHDELEIRIN PALAUTELOMAKE

HUMAK/ KRITS

4. ASIAKKAAN TYYTYVÄISYYSKYSELY:

Arvioi, kuinka tyytyväinen olet leirin toteutuksesta arvoasteikolla 1-5.

(1=erittäin tyytymätön, 2=tyytymätön, 3=melko tyytyväinen, 4=tyytyväinen ja 5=erittäin tyytyväinen)

Leiristä tiedottaminen	1	2	3	4	5
Leirille hakeminen	1	2	3	4	5
Leiripaikka	1	2	3	4	5
Majoitus	1	2	3	4	5
Leirin ohjelma	1	2	3	4	5
Ruoka	1	2	3	4	5
Leirin työntekijät	1	2	3	4	5
Leirin ohjaajat	1	2	3	4	5
Tiedottaminen leirin aikana	1	2	3	4	5
Vapaa-ajan määrä	1	2	3	4	5
Leirin säännöt	1	2	3	4	5

5. LEIRIN VAIKUTUS PARISUHTEEN-/ PERHEEN HYVINVOINTIIN

Arvioi seuraavien väittämien avulla, kuinka paljon leirillä oli vaikutusta parisuhteesi/perheesi hyvinvointiin arvoasteikolla 1-5.

(1=Erittäin vähän, 2=vähän, 3=jonkin verran, 4=paljon, 5=todella paljon)

Olin itse motivoitunut osallistumaan leirin toimintoihin	1	2	3	4	5
Koin saaneeni tukea parisuhteelleni/ perheelleni	1	2	3	4	5
Koin positiivisia kokemuksia leirillä	1	2	3	4	5

PARISUHDELEIRIN PALAUTELOMAKE

HUMAK/ KRITS

Leirin sisällöt tukivat voimavarojani ja hyvinvointiani

1 2 3 4 5

Koin saaneeni vertaistukea leirillä

1 2 3 4 5

6. LEIRIN KEHITTÄMISTARPEET

Mikä leirillä olisi voinut olla toisin tai paremmin?

Mitä olisit toivonut lisää tai mitä oli mielestäsi liikaa?

Lämpimät kiitokset palautteestasi!

LIITE 5. Perheleirin ohjelma

LEIRIN TAVOITTEET:

1. Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen
2. Perheen voimavarojen ja jaksamisen tukeminen
3. Perheen sisäisten vuorovaikutustaitojen kohentaminen
4. Arjen taitojen vahvistaminen

MAANANTAI 13.10

KLO 10.00 OHJAAJAT JA MUU HENKILÖSTÖ saapuvat leirille

- ottavat tilat sekä ympäristön haltuunsa
- kerrataan leirin tavoitteet ja suunnitelmat sekä aikataulutus
- työnjaon ja vastuutehtävien kertaus
- valmistaudutaan perheiden vastaanottamiseen

KLO 12.00 – 13.00 LEIRILÄISET SAAPUVAT – MAJOITTUMINEN – LÖUNAS

- ohjaajat saattavat perheet majoitustiloihin -> käytännön opastaminen
- ohjaajat jakautuvat perheiden kanssa ruokailemaan -> liittyminen

KLO 14.00 TERVETULOA!

- yhteiset tulokahvit ja mehut
- ohjaajien ja leiriläisten esittelyt
- leiriohjelman esittely
- vastuutehtävien jako vanhemmille
- leirin säännöt ja käytännöt

KLO 16.00 PÄIVÄLLINEN ja perheen yhteistä aikaa

- ohjaajat käytettävissä käytännön asioiden selvittämisessä
- valmistautuminen tutustumisillan viettoon (tehtävien jako ym.)
- leiriläisiin tutustumista -> ohjaajat kiertelevät ja kontaktoivat leiriläisiä

KLO 18.00 TUTUSTUMISILLANVIETTO (ohjaajien etukäteen suunnittelemaa toimintaa)

Ohjaajat osallistuvat tutustumisillanviettoon kontaktoimalla perheitä ja keskustelemalla perheenjäsenten kanssa päivän aikana heränneistä ajatuksista ja tuntemuksista. Tavoitteena: - herättää perheiden luottamus ohjaajia kohtaan sekä mahdollistaa helppo lähestyminen leirin aikana.

KLO 19.30 ILTAPALA

- yhdessä perheiden kanssa -> liittyminen

KLO 20.30 - 21.30 OHJAAJIEN PALAVERI

- yhteenveto päivästä
- tunteiden purkamista
- mikä meni hyvin?
- missä parannettavaa?

KLO 21.30 HYVÄÄ YÖTÄ!

KLO 7.30 - 8.15 HENKILÖKUNNAN PALAVERI

- päivän suunnitelman läpikäyminen
- tuntemukset fiilis tyyppisesti
- tarvitseeko muuttaa suunnitelmaa/uusi toimintatapa päivälle
- mahdollisesti haastavat lapset/aikuiset

KLO 8.15 – 9.15 AAMUPALA

= ohjaajat jakaantuvat syömään yhdessä perheiden kanssa/ havainnointia, ohjausta, keskustelua

KLO 9.30 – 10.45 RYHMÄT**- AIKUISTEN RYHMÄT (OHJAAJAT**

)

Ryhmän toiminta on suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa. Toiminnalla on vertaistuellinen perspektiivi.

- LASTEN RYHMÄT (

Vertaistuellinen ryhmätyöskentely, missä lapsi voi turvallisesti käsitellä esimerkiksi vankeuteen liittyviä asioita ja tunteita. Ryhmä tarjoaa turvalliset aikuiset ja uusia ystäviä.

KLO 11.00 -12.00 LOUNAS

= ohjaajat jakaantuvat syömään yhdessä perheiden kanssa/ havainnointia, ohjausta, keskustelua

KLO 12.00 -14 Lasten lepoetki vanhempien kanssa

(KLO 12.00 - 13.00 Perhekeskustelu /

KLO 14.00 KAHVI JA LASTENVÄLIPALA**KLO 14.30 – 15.45 RYHMÄT****- AIKUISTEN RYHMÄT (OHJAAJAT I**

)

Ryhmän toiminta on suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa. Toiminnalla on vertaistuellinen perspektiivi.

- LASTEN RYHMÄT (

Vertaistuellinen ryhmätyöskentely, missä lapsi voi turvallisesti käsitellä esimerkiksi vankeuteen liittyviä asioita ja tunteita. Ryhmä tarjoaa turvalliset aikuiset ja uusia ystäviä.

KLO 16.00- 17.00 PÄIVÄLLINEN

= ohjaajat jakaantuvat syömään yhdessä perheiden kanssa/ havainnointia, ohjausta, keskustelua

KLO 18.00 ILTAOHJELMAA /PERHEEN OMAA AIKAA (Ohjaajien etukäteän suunnittelemaa ohjelmaa)

Iltaohjelman, kuten muunkin kanssakäymisen tarkoitus koko leirin aikana on: - aktivoida ja sosiaalisesti tukea asiakkaita luoviin vuorovaikutuksellisiin kontakteihin ja kanssakäymiseen. Yhdessäolon tarkoitus on luoda tuellista ilmapiiriä, mutta samalla myös arvioida vanhemmuutta sekä parisuhdetta. Samanaikaisesti havainnoidaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta. Tätä toteutetaan luontevasti keskustelemalla asiakkaiden kanssa ja yhdessä olemalla. Vapaamuotoinen yhdessäolo on hedelmällistä ja luo parhaimmillaan luottamuksellisen ja luontevan vuorovaikutussuhteen ohjaajien ja leiriläisten välille sekä rohkaisee vertaistuellisen elementin rakentumista leiriläisten välillä.

KLO 19.30 ILTAPALA

= ohjaajat jakaantuvat syömään yhdessä perheiden kanssa/ havainnointia, ohjausta, keskustelua

KLO 20.30 - 21.30 HENKILÖKUNNAN PALAVERI

- yhteenveto päivästä
- tunteiden purkamista

- mikä meni hyvin?
- missä parannettavaa?

KLO 21.30 HYVÄÄ YÖTÄ!

KLO 7.30 - 8.15 HENKILÖKUNNAN PALAVERI

KLO 8.15 – 9.15 AAMUPALA

KLO 9.30 -10.45 RYHMÄT

- AIKUISTEN RYHMÄT (OHJAAJAT I)
- LASTEN RYHMÄT

KLO 11.00 -12.00 LOUNAS

KLO 12.00 -14 Lasten lepoetki vanhempien kanssa/uintia ja ulkoilua

(KLO 12.00 - 13.00 Perhekeskustelu x 1/ 1

KLO 14.00 KAHVI JA LASTENVÄLIPALA

KLO 14.30 – 15.45 RYHMÄT

- AIKUISTEN RYHMÄT (OHJAAJAT I
- LASTEN RYHMÄT (T

KLO 16.00 – 17.00 PÄIVÄLLINEN

(KLO 17.00 - 18.00 Perhekeskustelu x 1/ -----,

KLO 18.00 KAIKILLE YHTEISTÄ ILTAOHJELMAA (Ohjaajien etukäteen suunnittelemaa ohjelmaa)

KLO 19.30 ILTAPALA

KLO 20.30 – 21.30 HENKILÖKUNNAN PALAVERI

KLO 21.30 HYVÄÄ YÖTÄ!

TORSTAI 16.10

KLO 7.30 - 8.15 HENKILÖKUNNAN PALAVERI

KLO 8.15 – 9.15 AAMUPALA

KLO 9.30 – 10.45 RYHMÄT

KLO 11.00 -12.00 LOUNAS

KLO 12.00 -14 Lasten lepoetki vanhempien kanssa/uintia ja ulkoilua

(KLO 12.00 - 13.00 Perhekeskustelu x 1/

KLO 14.00 KAHVI JA LASTENVÄLIPALA

KLO 14.30 – 15.45 RYHMÄT

KLO 16.00 - 17.00 PÄIVÄLLINEN

KLO 18.00 LEIRIN PALAUTE JA PERHEIDEN OMAA AIKAA

KLO 21.30 HYVÄÄ YÖTÄ!

PERJANTAI 17.10

KLO 7.30 - 8.15 HENKILÖKUNNAN PALAVERI

KLO 8.15 – 9.15 AAMUPALA

Pakkaaminen ja siivous -> ohjaajien opastuksella/YHTEINEN tilojen tarkastus

KLO 10.00 YHTEISTÄ ULKOILUA

KLO 11.30 LOUNAS

- ohjaajat jakaantuvat syömään yhdessä perheiden kanssa/ havainnointia, ohjausta, keskustelua leirin päättymisestä

KLO 13.00 LEIRIN PÄÄTÖS JA PÄÄTÖSKAHVIT + MEHUT

KLO 14.00 - 14.30 HYVÄÄ KOTIMATKAA!

KLO 14.30 – 15.30 HENKILÖKUNNAN PALAVERI

LIITE 6. Päiväkohtainen palautelomake – lopullinen
PAIVAKOHTAINEN PALAUTE

Sukupuoli mies nainen muu

Arvioi leiripäivän sisältöjä arvoasteikolla 1-5.

(1=heikko, 2=tyydyttävä, 3=melko hyvä 4=hyvä, 5=erinomainen)

Päivöohjelman järjestelyt	1	2	3	4	5
Ryhmätoiminnan sisältö	1	2	3	4	5
Ohjatut yhteiset keskustelut	1	2	3	4	5
Päivän ruoka	1	2	3	4	5
Päivän vapaa-aika	1	2	3	4	5
Kokemus vertaistuen saamisesta	1	2	3	4	5
Oma fiiliksesi päivästä	1	2	3	4	5
Yleisarvosana päivästä	1	2	3	4	5

VAPAA SANA (risut, ruusut, toiveet?)

LIITE 7. Loppupalautelomake – lopullinen

LEIRIN PALAUTELOMAKE

Palautteella kartoitetaan Kriminaalihuollon tukisäätiön leiritoiminnan kehittämistarpeita ja selvitetään leirin merkityksellisyyttä rikosseuraamusasiakkaiden kuntouttavana palvelukokonaisuutena.

Vastaathan lomakkeeseen nimettömänä.

1. TAUSTATIEDOT

- Sukupuoli nainen mies muu
- Syntymävuosi _____(vvvv)
- Rooli vanki puoliso lapsi/nuori
- Siviilisäätö naimisissa avoliitossa rekisteröity parisuhde eronnut
- Parisuhteenkesto alle 1v. 1-3v. 4-10v. yli 10v.
- Lapsia ei Kyllä, monta lasta? _____
- Kotipaikkakunta _____

Mistä sait tiedon leiristä?

Aiemmat tukipalvelut, joista olet saanut apua? (esim. KRITS, VAO, perheneuvola, lastensuojelu, aikuissosiaalityö yms.)

LEIRIN PALAUTELOMAKE

2. AJATUKSET ENNEN LEIRIÄ

Mikä sai sinut hakeutumaan leirille?

Mitä odotuksia/ toiveita sinulla oli leiriltä?

Mitkä olivat itsellesi asettamat tavoitteet leirillä?

3. AJATUKSET LEIRIN KULUSTA

Vastasiko leiritoiminta odotuksiasi?

Kyllä

Ei

Jos vastasit kyllä, niin miten?

Toteutuivatko itsellesi asettamat tavoitteet leirin aikana?

Kyllä

Ei

Jos vastasit kyllä, niin miten?

LEIRIN PALAUTELOMAKE

4. ASIAKKAAN TYYTYVÄISYYSKYSELY:

Arvioi, kuinka tyytyväinen olet leirin toteutuksesta arvoasteikolla 1-5.

(1=Erittäin tyytymätön, 2=tyytymätön, 3=melko tyytyväinen, 4=tyytyväinen, 5=erittäin tyytyväinen)

Leiristä tiedottaminen	1	2	3	4	5
Leirille hakeminen	1	2	3	4	5
Leiripaikka	1	2	3	4	5
Majoitus	1	2	3	4	5
Leirin ohjelma	1	2	3	4	5
Ruoka	1	2	3	4	5
Leirikeskuksen työntekijät	1	2	3	4	5
Leirin ohjaajat	1	2	3	4	5
Tiedottaminen leirin aikana	1	2	3	4	5
Vapaa-ajan määrä	1	2	3	4	5
Leirin säännöt	1	2	3	4	5

5. LEIRIN VAIKUTUS PARISUHTEEN-/ PERHEEN HYVINVOINTIIN

A) Koetko, että leirille osallistuminen on lisännyt hyvinvointiasi?

Kyllä Ei Ei muutosta

Jos vastasit kyllä, kerro omin sanoin, miten hyvinvointisi on lisääntynyt ja mistä arvelet sen johtuvan?

LEIRIN PALAUTELOMAKE

B) Arvioi seuraavien väittämien avulla, kuinka paljon leirillä oli vaikutusta parisuhteesi/perheesi hyvinvointiin arvoasteikolla 1-5.

(1=Erittäin vähän, 2=vähän, 3=jonkin verran, 4=paljon, 5=todella paljon)

Olin itse motivoitunut osallistumaan leirin toimintoihin	1	2	3	4	5
Koin saaneeni tukea parisuhteelleni/ perheelleni	1	2	3	4	5
Koin positiivisia kokemuksia leirillä	1	2	3	4	5
Leirin sisällöt tukivat voimavarojani	1	2	3	4	5
Koin saaneeni vertaistukea leirillä	1	2	3	4	5

6. LEIRIN KEHITTÄMISTARPEET

Mikä leirillä oli oikein hyvää ja mainitsemisen arvoista?

Mitä leiritoiminnassa kehittäisit tai toivoisit toteutettavan toisin?

Lämpimät kiitokset palautteestasi, mielipiteenne on meille tärkeä!

LIITE 8. Leiriarviointiraportti 2014

Ehjä perhe – toiminta

Kinaporinkatu 2 E-39

00500 Helsinki

Perhe- ja parisuhdeleiritoiminta 2014

Esittely

Kriminaalihuollon tukisäätiö käynnisti kevään 2014 aikana perheleiritoiminnan rangaistusta suorittaville ja heidän läheisilleen. Vuoden aikana leirejä toteutettiin kaksi, toinen parisuhteeseen ja toinen vanhemmuuteen painottuen.

Ehjä perhe – toimintaa rahoittaa RAY. Leiritoiminta siirtyi Ehjä perhe -toiminnalle vuoden 2014 alusta aiemmin leirejä järjestäneen Vapautuvien tuki ry:n lakkautettua toimintansa.

Leiritoiminnan myötä KRITS sai lapsi- ja perhetyön yksikkönsä kaksi uutta työntekijää.

Tavoitteet

KRITSin leirit, kuten myös Rikosseuraamuslaitoksen leirit, ovat vankeusaikaista kuntouttavaa perhetyötä. Leirien aikana on vanhemmille ja lapsille erikseen ohjattua ohjelmaa sekä kaikille yhteistä ohjelmaa. Lomailun ja virkistytymisen lisäksi leirien tavoitteena on vanhemmuuden ja perheen keskinäisen vuorovaikutuksen tukeminen. Vanhemmuuden tukemisen tarkoituksena on, että vanhemmat saavat voimavaroja arkeen, keinoja arjen hallintaan, kasvatukseen ja mukavaan yhdessä oloon. Vanhemmille järjestetään leireillä myös vanhemmuutta ja parisuhdetta tukevaa ohjelmaa, mm. yhteiskeskusteluja sekä parikeskusteluja eri menetelmiin perustuen. Leirien aikana perheillä on mahdollisuus tehdä yhdessä asioita, joita ei toisen vanhemman vankeuden vuoksi arjessa voi tehdä. Yhdessäolon tavoite huomioiden perheleiri on erinomainen mahdollisuus rangaistusta suorittavalle viettää aikaa lapsensa/ lastensa ja puolisonsa kanssa. Näillä tavoitteilla tuetaan vapautumisen onnistumisen mahdollisuutta vahvistamalla arjen taitoja ja ennalta ehkäistään uusintarikollisuuteen johtavia tekijöitä vahvistamalla perheiden keskinäistä luottamusta.

Leiritoiminnan tavoitteet

1.	Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen
2.	Perheen voimavarojen ja jaksamisen tukeminen
3.	Perheen sisäisten vuorovaikutustaitojen kohentaminen
4.	Arjen taitojen vahvistaminen

Leiritoiminta

KRITSin Ehjä perhe -leiritoiminta tuo lisää mahdollisuuksia, vaihtoehtoja ja vahvistusta perhetyöhön ja perhekuntoutukseen niin vankiloissa kuin vankiloiden ulkopuolellakin.

KRITS järjesti vuonna 2014 kaksi leiriä vangeille ja heidän perheilleen. Ensimmäinen, teemaltaan parisuhdeleiri, järjestettiin Sipoossa Ensi- ja turvakotien liiton leirikeskus Sopukassa 1.-4.9.2014. Perheleiri, järjestettiin yhteistyössä kuopiolaisen ViaDia -järjestön kanssa 13–17.10.2014 Kiponniemen leirikeskuksessa lähellä Jyväskylää.

Vangit puolisoineen saivat hakea leireille kaikista leirialueiden vankiloista. Leirit olivat osallistujilleen maksuttomia. Leirien kesto on 4 - 5 vuorokautta. Leireille valitaan 4-5 perhettä kerrallaan. Valinnoissa otetaan huomioon rangaistusajan suunnitelmassa olevat tavoitteet, perhekuntoutuksen tarve sekä perheen motivoituneisuus perhetyöhön. Osallistujavalinnat tehdään hakemusten ja vankiloiden suositusten perusteella.

Leiritoiminta mahdollistaa myös vertaisuuden sekä uusien sosiaalisten suhteiden luomisen niin aikuisille kuin lapsille. Lisäksi leiriaikana arvioidaan vanhempien kesken mahdollisen palveluohjauksen tarvetta ja ohjataan tarvittaessa osallistujien paikallisten palveluiden pariin. Leirille osallistuvien sosiaalisten suhteiden verkosto on saattanut supistua vankeuden tuomien lieve ilmentymien, kuten häpeän ja tiedottomuuden tunteen vuoksi, siksi samanlaisessa elämäntilanteessa olevien aikuisten seura voi muodostua erittäin tärkeäksi leireillä.

Lapsille leiri tarjoaa mahdollisuuden tavata samanlaisessa perhekokonaisuudessa kasvavia lapsia ja vahvistaa näin heidän itsetuntoa ja kokemusta, siitä etteivät he ole ainoita lapsia joiden toinen vanhempi on vankeudessa. Lasten kokemuksia ja vanhemman vankeudesta aiheutuvista vaikutuksista lasten kehitykseen ja itsetuntoon on Ehjä perhe – toiminnassa kiinnitetty huomiota jo 10 – vuoden ajan ja on todettu, että vertaisuuden kokemus lievittää näitä haittavaikutuksia.

Parisuhdeleiri

1. - 4.9.2014

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue
Ensi- ja turvakotien liiton leirikeskus Sopukka, Sipoo

Menetelmänä Solmuja Parisuhteessa -vetäjinä Perhetyön päällikkö Tarja Sassi ja Perhetyön erityisohjaaja Raili Nieminen

Osallistujat: 4 pariskuntaa, joista miehet alueen eri vankiloista siviilipuolisoinen

Perheleiri

13. - 17.10.2014

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue
Kiponniemen leirikeskus, Vesanka

Menetelmänä Parisuhteen palikat -vetäjinä Ilkka ja Katja-Leena Klinga.

Osallistujat: 4 perhettä, joista 3 miestä ja yksi nainen alueen eri vankiloista. Puolisot siviilistä ja yhteensä 6 alaikäistä lasta

Leirit 2015

Kevät 2015
Perheleirit sekä Etelä-Suomen, että Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueet

Kesä 2015
Vankien omaisten leiri yhteistyössä VAO ry:n kanssa

Syyskuu 2015
Parisuhdeleiri Länsi-Suomen alue
Perhe- tai parisuhdeleiri Itä- ja Pohjois-Suomen alue.

Teemat

Ensimmäisellä leirillä Sipoossa parisuhteen tilaa tarkasteltiin leiriä varten räätälöidyllä 'Solmuja Parisuhteessa' -työskentelymenetelmällä. Leirin aikana oli mahdollisuus vertaistukeen ja kokemusten vaihtoon toisten leiriläisten kesken sekä keskusteluun oman puolison kanssa, nais- ja miesryhmissä sekä koko ryhmän kesken. Myös pariskuntien yhteinen aika on erittäin tärkeää ja sille pyrittiin jättämään riittävästi tilaa leiriohjelmassa. Osanottajat viihtyivätkin vapaahetkinään lämpimän ja tyyneen ilman salliessa leirikeskuksen grillikatoksella, tunnelmallisen nuotion äärellä. Päämääränä oli auttaa osanottajia selkeyttämään omia tavoitteita ja parisuhteen tahtotilaa sekä muodostamaan yhteisiä tavoitteita vapautumisen jälkeiselle yhdessäololle. Leirin päätteeksi pariskunnat laativat toimintasuunnitelman, jonka avulla asetettu tavoite on tarkoitus viedä käytäntöön.

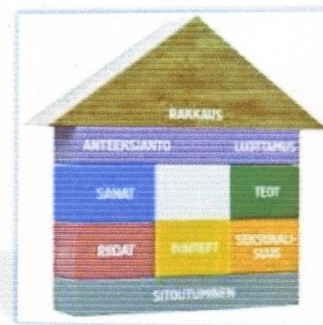

Toisella leirillä Kiponniemessä keskityttiin vanhemmuuteen ja perheen keskinäiseen vuorovaikutukseen sekä iltaisin leiriläisillä oli yhteistä ohjattua ohjelmaa perheiden kesken; perheen yhteisen taideteoksen luomisen sekä iltanuotiolla makkaran- ja fikkupullan paiston merkeissä. Kiponniemen upeat saunat lämpenivät joka ilta ja sinne perheet pääsivät myös nauttimaan yhdessä olosta.

Perheiden tarpeiden mukaan pyrittiin suomaan parisuhteen vahvistamiseen aikaa järjestämällä lapsille omaa ohjelmaa ohjaajien toimesta ulkoilun ja leikkien parissa. Lapsat olivat pääosin iältään 0-4 -vuotiaita, joten leiripäivien ohjelma muotoitui pitkälti lasten ehdoilla. Myös leirin ainoalle teini-ikäiselle järjestettiin ohjattua aikaa häntä kiinnostavien harrasteiden parissa.

Aikuisten ryhmissä parisuhteen tilaa tarkasteltiin Parisuhteen palikat –menetelmällä. Parisuhteen palikoiden perusidea on konkretisoida käytännönläheisesti parisuhteen eri alueita ja tätä kautta tukea ihmisiä ymmärtämään suhteasioita paremmin ja keskustelemaan niistä, menetelmän avulla alkaneet keskustelut pariskuntien välillä olivatkin jatkuneet pitkälle iltaan. Parisuhteen palikat:

- havainnollistaa, ettei parisuhde ei ole hahmoton "möykky"
- tekee näkyväksi parisuhteen laaja-alaisuuden
- antaa nimiä parisuhteen tärkeimmille alueille
- virittää tarkastelemaan parisuhdetta eri alueiden näkökulmista
- tekee näkyväksi parisuhteen osa-alueiden välisiä vaikutuksia toisiinsa

Kaikenkaikkiaan perheet hyötyivät yhdessä vietetystä ajasta. Vuorovaikutus arjessa poissaolevan vanhemman ja lasten välillä tuli jälleen luontevaksi ja vanhemmat saivat myös parisuhteen kannalta elintärkeää kahdenkeskeistä aikaa. Monen parin kohdalla vahvistuikin ajatus siitä, että oman parisuhteen eteen kannattaa tehdä töitä. Kiponniemen upea syksyinen luonto tarjosi mahtavat puitteet voimaantumiseen ja akkujen lataamiseen. Saivatpa leiriläiset nauttia leirin aikana sataneesta ensilumestakin.

Leirien ohjelmat suunniteltiin yhteisesti leirien tavoitteet ja leiriympäristö huomioon ottaen. Etukäteen laadittiin alustavat aikataulut, joiden perusrakenteet pysyvät samanlaisena joka päivä. Rutiinit ovat varsinkin lasten kannalta vieraassa ympäristössä yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä tukevia perusrakenteita. Leirien ohjelmat rakentuivat yleisesti ottaen yhdessäolosta, ohjatusta toiminnasta, ryhmämuotoisista keskusteluhetkistä, retkistä, säännöllisistä ruokailuista, saunomisesta ja levosta.

Arviointi

Etelä-Suomen parisuhdeleirin kokoonpano:		Itä- ja Pohjois-Suomen perheleirin kokoonpano:		2014 Leirien kokoonpanot yhteensä:	
Pariskuntia yhteensä	4	Pariskuntia yhteensä	4		8
Miesvankeja	4	Miesvankeja	3		7
Naisvankeja	0	Naisvankeja	1		1
Miespuolisoita	0	Miespuolisoita	1		1
Naispuolisoita	4	Naispuolisoita	3		7
Ohjaajia yhteensä	2	Ohjaajia yhteensä	5		7
Vierailevat ohjaajat	0	Vierailevat ohjaajat	2		2
Ohjaaja opiskelijat	2	Ohjaaja opiskelijat	1		3
Leirin kokoonpano yhteensä	16	Leirin kokoonpano yhteensä	20		36

Aikuisten osallistujien ikäjakauma Etelä-suomen parisuhdeleirillä:					
Ikäryhmä:	Alle 18v	18-29v	30-39v	40-49v	49-62v
Miehet			3	1	
Naiset			2	2	

Aikuisten osallistujien ikäjakauma Itä- ja Pohjois-Suomen perheleirillä:					
Ikäryhmä:	Alle 18v	18-29v	30-39v	40-49v	49-62v
Miehet			4		
Naiset			4		

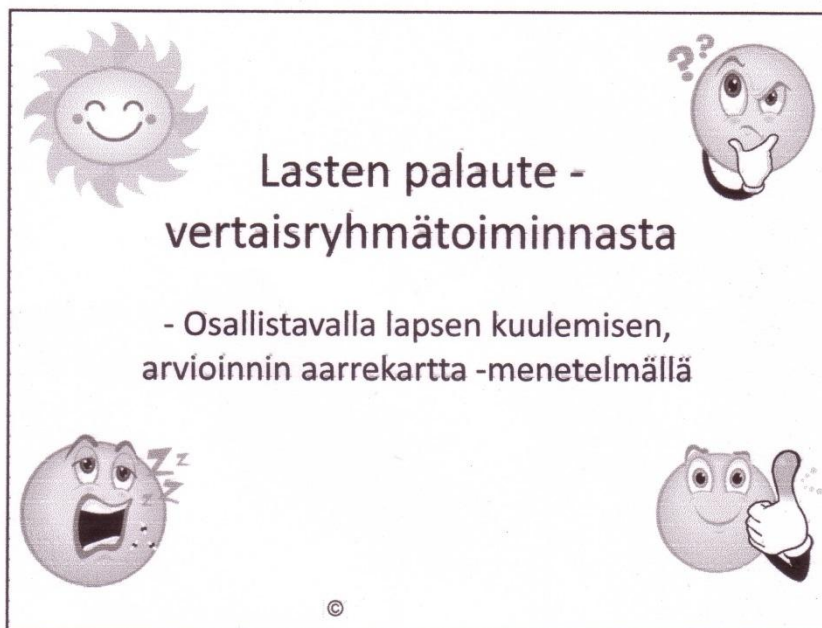
Lasten ikäjakauma Itä- ja Pohjois-Suomen perheleirillä:		
ikäryhmä	Lasten lukumäärä	
	Pojat	Tytöt
Alle 2-vuotiaat		1
2 - 5-vuotiaat	3	1
6 - 10 - vuotiaat		
yli 10 -vuotiaat	1	
Yhteensä	4	2

Osallistujilta kerättiin sekä päiväkohtaiset että leirin loppupalautteet.

Asiakaspalautteiden tavoitteena on kartoittaa leirin onnistumista sekä tavoitteiden toteutumista ja kehittämistarpeita asiakkaiden näkökulmasta.

Perheleiriä varten HUMAK:in opiskelija kehitti lasten kuulemisen menetelmän, jolla saatiin luontevasti lasten palautetta leiristä. Lasten kuulemisen menetelmällä palaute kerättiin lapsia osallistavalla muistojen aarrekartan avulla. Näin lasten palaute oli aitoa ja lasten ehdoilla tuotettua arvokasta tietoa leirin onnistumisesta. Kaikilta aikuisosallistujilta kerättiin sekä päiväkohtaiset että loppupalautteet ensimmäisen leirin jälkeen jatkokehitettyillä lomakkeilla. Arvioinnin kehittämisestä ja palautteiden tuomasta annista opiskelija koostaa opinnäytetyönään raportin, jonka avulla leiritoimintaa kehitetään ja arvioidaan Ehjä perhe – toiminnassa jatkossa.

LIITE 9. Lasten kuulemisen -menetelmäopas

Miksi on tärkeää kuulla lapsen mielipiteitä?

- Kuuntelemalla ja ymmärtämällä lasten kiinnostuksen kohteita, huolia ja heille merkityksellisiä asioita, tuemme lapsen terveen itsetunnon kehitystä.
- Lasta kuulemalla edistämme lasten vuorovaikutustaitoja, taidot kehittyvät kun lapset saavat suunnitella ja päättää ja kertoa mielipiteensä omaan arkeensa liittyvistä asioista.
- Lapset oppivat kommunikoimaan, neuvottelemaan ja asettamaan tarpeitaan tärkeysjärjestykseen.
- Kuulemalla lasten palautetta toteuttamastamme toiminnasta saamme arvokasta tietoa toiminnan kehittämistarpeista.
- Lisäksi lasten palaute tuottaa arvokasta tietoa lasten tarpeista heidän omasta näkökulmastaan ja näin ollen voimme kehittää toimintaamme lasten hyvinvointia paremmin palvelevaksi

Arvioinnin toteuttaminen lasten kanssa

- Vertaisryhmätoimintaa voidaan arvioida yhdessä eri-ikäisten lasten kanssa. Arvioinnin tuloksia voi hyödyntää toiminnan kehittämisessä ja sen tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden mittaamiseksi.
- Lasten mielipiteitä, ajatuksia ja ideoita voidaan kartoittaa osallistamalla ja luomalla avoin ilmapiiri piirustusleikin avulla.
- Ryhmän ohjaajan tehtävä arviointia toteutettaessa on luoda lapselle mieluisa ja vähemmän virallinen ilmapiiri mielipiteen selvittämiseksi. Ohjaajan on laskeuduttava lapsen tasolle niin fyysisesti kuin psyykkisesti, jota lapsen vastaukset olisivat hänen omiaan eivätkä vain sitä mitä lapsi voisi olettaa ohjaajan haluavan hänen vastata.

Lapsilähtöinen työskentelytapa

1. Lähtökohtana on lapsi

- Palauttekeruutiilannetta suunniteltaessa on huomioitava lapsen oikeus osallistua. Lapselle on annettava mahdollisuus päättää itse mistä teemoista hän haluaa palautetta antaa. Työskentelyssä on huomioitava lapsen yksilölliset ominaisuudet ja kehitystaso. Lasta ei saa pakottaa yhteistyöhön, hänellä on myös oikeus olla osallistumatta.. (Möller 2005, 66.)

2. Työskentelyyn tulee olla eettisesti kestävä

- Lapsella on oikeus tietää, miksi hänen kanssa työskennellään. Hänen on saatava kokea, että työskentely on mielekästä ja merkityksellistä myös hänelle itselleen. Työskentelyyn pitäisi tuottaa lapselle myönteisiä kokemuksia siitä, että häntä oikeasti kuunnellaan ja että hänen mielipiteellä on merkitystä toiminnan kehittämisessä. Lapsi ei ole väline hänen mielipiteensä selvittämisessä. Lasta ei saa manipuloida, eikä hänen vastuunsa saa ohjailia aikuisen haluamaan suuntaan tiedonhankintatilanteessa. Lasten kanssa työskenneltäessä on huolehdittava siitä, että lasta ei petetä, häpäistä eikä häntä käytetä väliinään työkaluna palautteen selvittämiseksi. (Möller 2005A, 80 - 88.)

3. Suunnitelmallisuus ehkäisee sattumanvaraisuutta.

- Työskentely lapsen kanssa edellyttää ennakko-suunnittelua, struktuuria, joka joustaa lapsen ehdoilla, tilanteen mukaan. Joustavuus merkitsee sitä, että lapsi tulee kuulluksi itsensä, ei suunnitelman mukaisten asioiden rajaamissa kehityksissä. Lapsella on oikeus asettaa omia tavoitteita työskentelylle. Työntekijän on oltava tietoinen siitä, mitä lapsen kuulemisen menetelmällä tavoitellaan ja miten tavoitteisiin pyritään lapsen yksilöllisyyttä kunnioittaen. (Möller 2005B, 62 - 69.)

4. Lapsen tasa-arvoinen kohtaaminen

- Lapsi rakentaa itse ymmärrystään yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa toiminnan luomien kokemustensa pohjalta. Tieto, jonka varassa lapsi mielipidettään rakentaa on muuttuvaa ja suhteellista. Työskentelyyn tulee olla yhteistoimintaa ja jatkuvaa edestakaista liikettä lapsen ja aikuisen maailman välillä. Lapsi tarvitsee aikuista kanssakulkijaksi luomaan aidon kuulemiseksi tulemisen mahdollisuuden. Aikuisen velvollisuus on toimia lapsen mielipiteen ilmaisemisen mahdollistajana. Aikuisen myöntöinen, hyväksyvä, spontaani ja utelias suhtautuminen lapseen sekä onnistumisen tunteen välittäminen lapselle ovat kohtaamisen kulmakiviä. (Möller 2005A, 86 ja Mattila 2011, 134 - 137.)

5. Lapsilähtöinen toimintaympäristö

- Tilanetekijät vaikuttavat lapsen tapaan tuottaa kertomusta kokemuksistaan. Lapsen kehitystason mukaiset menetelmät ja välineet sekä houkuttava toimintaympäristö rentouttavat lasta ja virittävät häntä työskentelyyn. Toiminnallisia menetelmiä hyödyntämällä lapsi voi auttaa nimeämään tunteitaan ja tuottamaan mielipiteitä hänelle suunnatusta toiminnasta. (Möller 2005B, 66.)

Aarrekartta kuvineen avuksi arviointiin

- Lasten mielipidettä valmiiksi laadittuihin lomakkeisiin selvittäessä arvioinnin aarrekartta –menetelmällä havainnollistetaan ryhmän toimintoja ja sisältöjä muistellen kuvien avulla.
- Kuvat voivat olla ryhmien aikana valokuvattuja tilannekuvia ja/tai ohjaajan piirtämiä toiminnallisia kuvia ryhmän toiminnoista.
- Kuvat asetellaan/ piirretään isolle (n.4x4m) lattiaan teipatulle paperille (esim. remonttipaperille), niin että tilaa jää lasten omille piirustuksille.

Aarre = muistoja ryhmän toiminnasta

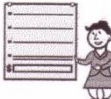
- Aarrekartan kuville valmistellaan jalanjäljillä polku, jota pitkin lähdetään yhdessä lasten kanssa kulkemaan, kuin aarretta metsästäen.
- Jokaiselle kuvapisteelle asetellaan värikyniä ja matkalla muistellaan ohjaajan johdolla ryhmän aikana koettuja tapahtumia ja toimintoja.
- Ohjaaja tarttuu tilaisuuteen, kun joku ryhmän lapsista innostuu jostakin valmiista kuvasta ja kannustaa lasta jäämään piirtämään aiheesta lisää.
- Näin kuljetaan aarrekartan jalanjälkiä pitkin kunnes jokainen lapsi on innostunut jäämään piirtämään valitsemaalleen pisteelle.

Esimerkki aarrekartasta:

Ohjeet:

1. Työskentelyn aloitus

- Ennen vuorovaikutusleikkiin ryhtymistä aikuisten on syytä tehdä muutamia ennakkovalmisteluja. Aarrekartta kuvineen tai toimintaan liittyvin piirustuksin olisi hyvä olla jo etukäteen valmiiksi lattiaan telpattuna ja piirustusvälineet tulisi olla helposti ja nopeasti saatavilla. Näin palautteen keruutilanne sujuisi johdonmukaisesti ilman taukoja eteenpäin ilman, että lasten huomio ehti siirtyä pois aarrekartta leikistä.
- Alustuksen jälkeen lähdetään liikkeelle asettamalla jonoon aarrekartan lähtöpisteelle. Työskentely aloitetaan kysymällä lapsilta mitä kartalla järjestyksessä tulevista kuvista muistetaan. Samalla näin annetaan lapselle malli työskentelystä ja tässä tapauksessa aikuisen oma aktiivisuus lisää myös lapsen aktiivisuutta. Lapsen aloitteita kannattaa seurata ja antaa lapsen kulkea kartalla haluamallaan tavalla. Hänet voi välillä palauttaa sivujuonteilta takaisin käsiteltävään asiaan, kehumalla ja kannustamalla osallistumaan aarteen metsästyksen.

Lasten olisi hyvä tietää, miksi heidän kanssaan työskennellään ja miksi hänen mielipiteensä on tärkeä. Aloituksessa kannattaa varata riittävästi aikaa kontaktin luomiseen lapsiin. Aluksi ohjaaja kertoo, mitä leikin avulla olisi tarkoitus saavuttaa. Menetelmän tarkoitus ja rajaus selitetään niin, että lapsi sen ymmärtää. Aarrekarttaan tutustutaan yhdessä sekä rajataan tila ja selitetään välineistöä koskevat säännöt. Piirustusvälineisiin tartutaan vasta aarrekartalle kulkeamisen jälkeen.

- Ryhmän kuljettua koko aarrekartan läpi, kannustetaan lapsia jatkamaan kartan piirustuksia ja lisäämään omia kokemuksia ja muistoja toiminnasta piirtämällä. (Osa lapsista innostuvat piirtää jo kulkuvaiheessa.)

2. Kokemuksen toiminnasta havainnollistaminen leikin avulla

- Lasten piirtäessä ota, esiin palautelomakkeet. Aloita dialogi ensin jostain myönteisestä kokemuksesta tai mukavasta tilanteesta. Istahda jokaisen lapsen luo vuoroitellen. Varmista, että jokaiselle lapselle on oma tila ja aika palautelomaketta täydyttäessä yhdessä aikuisen kanssa. Tässä kohtaa olisi ihanteellisinta, jos jokaiselle lapselle olisi "oma" aikuinen. Piirtäminen on väline, jolla saat lapsen kertomaan oman palautteensa.
- Tee lapselle tarvittaessa selväksi, että hänellä on vanhempien lupa kertoa oma mielipiteensä ja kokemuksensa toiminnasta. Lämmittelyvaihe voi joskus kestää pitkään lähestyessä avointa ilmaapiiriä. Voit auttaa kysymällä esimerkiksi: "Voitko piirtää, mikä oli kivointa/kurjinta toiminnassa?" "Mitä olisit toivonut enemmän tai jättäkö jotain puuttumaan?" Lapsen piirustuksesta saat lisää aihetta dialogin yllä pitämiseksi.

©

Ohjeet Jatkuu:

3. Päätä työskentely myönteisesti kehumalla

- Päätä vuoropuhelu myönteiseen vaiheeseen. Kiitä lapsia piirtämällä hymynaamoja tai sydämiä kartalle. Lopuksi lapselle olisi hyvä tehdä yhteenveto siitä millaista palautetta hän on tuottanut. "Olet kertonut, mistä sinä pidit, ja missä koit olevasi hyvä". Lapsille annetaan myönteistä ja kannustavaa palautetta: "Olemme saaneet tietää paljon, olet kertonut paljon, olet jaksanut olla reipas tosi kauan."
- Leikkiessään lapsi voi tuntea itsensä osaavaksi kertojaksi sekä tasavertaiseksi toimijaksi aikuisen kanssa. Aarrekartan avulla lapsen mielipiteestä tulee konkreettinen ja yksityiskohtainen. Sama kuva rakentuu yhteiseksi, mieleenpainuvaksi muistoksi kaikkien läsnäolijoiden silmien eteen. Piirrosten ja kuvien avulla havainnollistetut konkreettiset yksityiskohdat myös helpottavat lasta ilmaisemaan omia kokemuksiaan toiminnasta. Aarrekartan piirrokset ja kuvat toimivat avaimina lapsen kokemuksiin ja niiden tavoitteena on herättää muistoja ja tunteita aarteen eli lapsen mielipidettä etsiessä kartan avulla.

4. Lopuksi

- On hyvä muistaa, että arviointia varten kehitetty väline ei ole itsestään lasten kohtaamisessa. Tärkeintä on aikuisen ja lapsen välillä rakentuva luottamuksellinen yhteistyösuhte. Jokainen kohtaaminen tulisi nähdä ainutlaatuisena hetkenä. Aikuiselta tämä edellyttää hyväksyvää, uteliaista asennetta ja sekä leikkiin mukaan heittäytymistä. Jotta kohtaamisesta tulisi luontevaa, on aikuisten oltava sinut omaamansa tieto-taidon sekä käyttämiensä menetelmien ja työvälineiden kanssa. Tähän pääseminen on yleensä matka, jossa ei voi kiiruhtaa vaan joka täytyy kulkea hitaasti kuunnellen ja ympäristöään havainnoiden. (Möller 2005A, 82 ja Mattila 2011, 127 – 130.)

©

Palautelomake

- Lomakkeen likert –asteikko on muutettu kuvalliseksi:

0-1

2-3

4

5

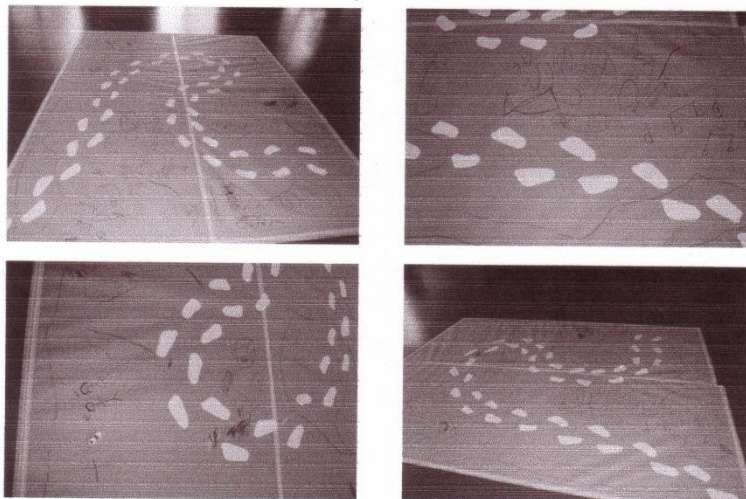

- Plaah ei/en, nö jaa, joo, ehdottomasti kyllä
- Kysymyksillä kysytään lasten mielipidettä:
 - Toimintaan osallistumisen helppoudesta – Ryhmän toimivuudesta – vertaisuuden merkityksestä – ryhmän sisältöjen mielekkyydestä – ohjaajien toiminnasta
- Vapaa sana koostuu piirroksista ja lasten haastatteluista, tämä osio antaa palautteen kehittämistarpeista ja siitä mikä oli hyvinvointia edistävintä toiminnassa.

Palautelomakkeen täyttäminen ja aarrekartan tulkinta

- Lasten piirtäessä aarrekartalla, ohjaaja lähtee kiertämään lasten keskellä haastatellen ja täyttäen jokaisen lapsen kohdalla omaa palautelomaketta. Lapset voivat myös itse rastiittaa mielipiteensä tunnekuva –menetelmän avulla.
- Lomake on puolistrukturoitu ja aarrekarttaan syntyvien piirustusten merkitys suuri. Lasten piirroksista saadaan vapaata palautetta ryhmätoiminnasta, ohjaaja haastattelee lasta tämän piirtäessä ja piirtämisen kautta ohjaaja saa palautteen vapaakenttään.
- Mikä on ollut lapselle merkityksellistä toiminnassa? Onko ryhmätoiminta ollut lapsen näkökulmasta mukavaa vai olisiko jokin voinut olla mukavampaa?
- Lapsen tuottaman tiedon dokumentoinnissa tulee pidättäytyä tulkinnoilta! Lapsi kertoo tarinaa, jota aikuinen ei ole ennen kuullut. Lapsen tuottama tieto tulee kirjata ylös sellaisenaan. Hyviä apuvälineitä tiedon kokoamisessa ovat mm. nauhoitus, videointi, valokuvaus, havainnointi, lasten piirrokset ja niihin liittyvät kertomukset. Näitä analysoimalla aikuiset saavat tietoa lasten ajatuksista, hänelle suunnatusta toiminnasta. Aikuisilta edellytetään herkkyyttä havainnoida ja kuulla lapsen viestiä sekä dokumentoida lapsen tuottama tieto ilman tulkintaa tai manipulointia (Möller 2005A, 68).

Lasten tuotoksia pilotti-aarrekartalla

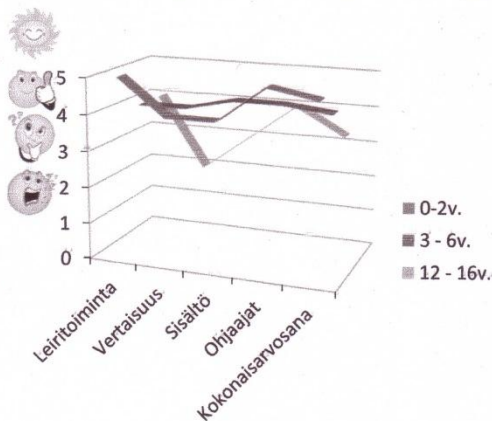

Menetelmän pilottilomakkeiden tuloksia: - KRITS Ehjä perhe -toiminnan Ipran alueen perheleiriltä

Itä-Pohjois-Suomen alueen
perheleiri Kiponniemessä 13.-
17.10.2014

Leirin lasten ryhmässä
keskityttiin

toiminnallisuuteen:
ulkoilimme, maalaisimme,
muovailimme, lauloimme,
pelasimme, leikimme ja
kalastimmepa hienon
hauenkin. Iltaisin leiriläisillä oli
yhteistä ohjelmaa koko
perheen kesken perheen
yhteisen taideteoksen
luomisen sekä iltanuotiolla
makkaran- ja tikkupullan
paiston merkeissä.

Pilottilomakkeen tuloksia:

- 2,5 v. tyttö koki ulkoilun ja äidin ja isän kanssa yhdessä olemisen tärkeänä.
- 4,5 v. poika koki isän läsnäolon olleen tärkeä kokemus pitkän tauon jälkeen.
- 4 v. kaksoet kokivat perheen yhteisen automatkan leirille olleen paras muisto leiristä.
- Ohjatut yhteiset tuokiot, kuten askartelutuokio ja makkaranpaistoretki olivat kaikille leirille osallistuneille lapsille tärkeää.
- Vastauksista/ piirroksista voimme päätellä, että perheen yhdessä olemisen mahdollistaminen oli hyvinvointia edistänyt kokemus lapsille.
- Lapsille ilmeisimmin tärkeintä leirillä oli normaaliin arkeen osallistumisen mahdollisuus.

LASTEN/ NUORTEN PALAUTE VERTAISRYHMÄTOIMINNASTA

HUNAK **KRITS**

Hei ei mitään väkijoukkoa, niin työntekijä voi kirjoittaa vastaukset puolestaan haastattelun perusteella.

1. Olet vaki jaks.

A. Ikä 0-2 vuotta 3-4 vuotta 5-6 vuotta 7-9 vuotta 10-12 vuotta

Arvioidit otettiin arvioinnissa 1.4.

2. Osallistuminen toimintaan/leirille hauskaa? /Milloin toimintaan/leirille osallistuminen oli hauska?

Pöytä, Ei Ei joo Joo Ehkäpä joo

3. Onko vieraat pitkiä?

Pöytä, Ei Ei joo Joo Ehkäpä joo

4. Toimintaan/leirille osallistuminen oli hauska?

Pöytä, Ei Ei joo Joo Ehkäpä joo

5. On helpompaa, kun jaksat/pöytä/leirillä osallistua yksin? /Milloin yksin osallistuminen oli helpompaa?

Pöytä, Ei Ei joo Joo Ehkäpä joo

6. Toimintaan/leirille osallistuminen oli hauska?

Pöytä, Ei Ei joo Joo Ehkäpä joo

7. Minkä oli sinulle merkittävimpiä leirillä osallistumista?

YMPÄRÄ NÄIN (pöytä, ruuqat, tullen) ja tervetulo! Vähän myös jaksaa kääntäytyä!

Lopuksi

- Menetelmä pohjautuu lapsille ominaisiin tapoihin toimia ja ilmaista itseään; pohtien/ muistellen, liikkuen, leikkien, tutkien ja taiteillen.
- Menetelmä mahdollistaa jokaiselle lapselle mahdollisuuden vuorovaikutukseen ja yksilöllisesti huomioiduksi tulemisen.
- Lasten ajatukset ja oivallukset rikastuttavat usein myös aikuisten elämää ja opettavat monia uusia asioita lasten kanssa työskenteleville.
- Lasten palaute on hyvin välitöntä ja aitoa, kun palautetilanne mahdollistetaan lasta kuulevaksi ja yksilöllisesti huomioiduksi.
- Jo se että mahdollistetaan lasten kuuleminen, edistää lasten turvallista kehitystä ja hyvinvointia.
- Lähteet:
- Mattila, Kati-Pupita. Lapsen vahvistava kohtaaminen. PS-kustannus. Bookwell oy Juva 2011
- MLL Kerhon-ohjaaja opas 2009, Mannerheimin Lastensuojelun keskusliitto
- Möller, Sointu (2005) Arviosta sanoisin. Tutkimus lastensuojelun asiakkaiden alkuvaiheeseen liittyvän arvioinnin mallintamisesta. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaattitutkimus. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Möller, Sointu 2005. Suunnitelmallinen työskentely tekee lapsesta asiakkaan. Teoksessa Reijonen, Mikko (Toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön. – Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. PS-kustannus. Otavan kirjapaino Oy.

LIITE 10. Lasten kuulemisen – menetelmän palautelomake

Jos et vielä osaa kirjoittaa, niin työntekijä voi kirjoittaa vastaukset puolestasi havainnoinnin perusteella.

1. Olen tyttö poika
 2. Ikäni 0-2 vuotta 3-6 vuotta 7-13 vuotta 13-18 vuotta

Arvioi sisältöjä arvoasteikolla 1-4.

3. Ryhmätoimintaa osallistuminen oli helppoa?

☐ Plääh, Ei 	☐ No-jaa 	☐ Joo 	☐ Ehdottomasti joo
--	-------------------------------------	----------------------------------	---

4. Sain uusia ystäviä?

☐ Plääh, En 	☐ No-jaa 	☐ Joo 	☐ Ehdottomasti joo
--	-------------------------------------	----------------------------------	---

5. Ryhmässä toteutetut tehtävät/toiminnot olivat kivoja?

☐ Plääh, Ei 	☐ No-jaa 	☐ Joo 	☐ Ehdottomasti joo
--	-------------------------------------	----------------------------------	---

6. Oli helpottavaa, kun pääsi puhumaan/jakamaan minulle vaikeita asioita muiden kanssa?

☐ Plääh, Ei 	☐ No-jaa 	☐ Joo 	☐ Ehdottomasti joo
--	-------------------------------------	----------------------------------	---

7. Toiminnan ohjaajat olivat kivoja?

☐ Plääh, Ei 	☐ No-jaa 	☐ Joo 	☐ Ehdottomasti joo
--	-------------------------------------	----------------------------------	---

8. Mikä oli sinulle merkityksellisintä ryhmään osallistumisessa?
 VAPAA SANA (risut, ruusut, toiveet ja terveiset?) Voit myös piirtää kääntöpuolelle!